

TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA BÜTÜNLEYİCİ PARÇALARA UYGULANACAK HUKUK VE FFFK M. 19/2 UYARINCA ASLİ NİTELİĞİNİ KAYBETMEYEN BÜTÜNLEYİCİ PARÇALARIN ÖZEL DURUMU*

Law Applicable to Integral Parts in Turkish Private International Law and the Special Situation of Integral Parts Which Do Not Lose Their Essential Characteristics Under Art. 19/2 of the FFFK

Erdem AKPINAR*

ÖZ

Bu çalışma, milletlerarası özel hukukta bütünleyici parçaların aynı statüsünü incelemektedir. Özellikle Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu (FFFK) madde 19/2'nin, bütünleyici parçaların üzerinde asli şeyden bağımsız ayrı bir aynı hak tesis edilemez ilkesine getirdiği istisna, yabancılık unsuru içeren hukuki işlemler ekseninde ele alınmıştır. Söz konusu istisnai hüküm, asıl şeyle birleşmiş olsa bile asli niteliğini kaybetmeyen bütünleyici parçaların bağımsız eşya statüsünü koruyarak finansal kiralama sözleşmelerine konu olabilmelerini mümkün kılmaktadır. Çalışmada, asli niteliğini koruyan parçaların vasıflandırılmasına lex fori mi yoksa MÖHUK m. 21 ve 22 uyarınca aynı hak statüsü mü uygulanmalıdır sorusuna cevap aranmış ve FFFK m. 19/2 hükmünün "doğrudan uygulanan kural" niteliği taşıyıp taşımadığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bütünleyici Parça, Vasıflandırma, Doğrudan Uygulanan Kurallar, Finansal Kiralama Sözleşmesi, Asli Nitelik.

ABSTRACT

This paper examines the in rem status of integral parts in private international law. It focuses in particular on the exception introduced by Article 19/2 of the Financial Leasing, Factoring, Financing and Savings Financing Companies Law (FFFK) to the principle that no independent real right may be established over integral parts separately from the principal thing, analyzing it in the context of legal transactions involving a foreign element. This exceptional rule makes it possible for integral parts that do not lose their essential character, even after

* **Gönderi:** 25.09.2025 - **Kabul:** 02.10.2025 | **Received:** 25.09.2025 - **Accepted:** 02.10.2025.

* Öğr. Gör. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
✉ e.akpinar@fsm.edu.tr • ORCID 0000-0002-4366-7249.

Atıf Şekli / Cite As: AKPINAR, Erdem (2025). Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Bütünleyici Parçalara Uygulanacak Hukuk ve FFFK m. 19/2 Uyarınca Asli Niteliğini Kaybetmeyen Bütünleyici Parçaların Özel Durumu. ÇÜHAD, (8), 199-231.

İntihal / Plagiarism: Bu makale bir intihal engelleme yazılımı aracılığıyla denetlenmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been checked via a plagiarism prevention software and reviewed by at least two referees.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

incorporation into the principal thing, to retain a separate property status and be the subject of financial lease agreements. The study explores whether the characterization of parts that preserve their essential character should be carried out under the *lex fori* or under the *in rem* status determined by Articles 21 and 22 of the Turkish Private International Law Code, and discusses whether FFFK Article 19/2 qualifies as an overriding “mandatory rule”.

Keywords: Integral Part, Characterization, Mandatory Rules, Financial Lease Agreement, Essential Characteristics.

GİRİŞ

Türk eşya hukukunda “bütünleyici parça”, asıl şeye ekonomik ve fiziksel bir bütün oluşturan, bu nedenle kural olarak asıl şeyden bağımsız aynı hakka konu edilemeyen unsur olarak tanımlanır. 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu’nun (FFFK) 19/2’nci maddesi, “asli niteliğini koruyan” mallar bakımından bu genel kurala istisna getirmektedir; böyle durumlarda bütünleyici parça, asıl şeye bağlanmış olsa bile bağımsız eşya niteliğini korumakta, finansal kiralama sözleşmesinin konusu olabilmekte ve asıl şeyin malikinin mülkiyeti dışında kalmaktadır. Bu istisna, milletlerarası özel hukuk bakımından vasıflandırma ve doğrudan uygulanan kurallar ekseninde yeni tartışmaları gündeme getirmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde Türk eşya hukuku çerçevesinde bütünleyici parça kavramı ve FFFK m. 19/2’nin getirdiği istisnanın genel olarak iç hukuk bakımından doğurduğu sonuçlar ve bilhassa asli niteliğini kaybetmeme kriterinin nasıl yorumlanması gerektiği incelenmektedir. Daha sonra genel olarak kanunlar ihtilafı kuralları ve vasıflandırma hakkında bilgilere yer verilmiş ve devamında yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda FFFK m. 19/2’de tanımlanan “asli niteliğini kaybetmeyen malların”, aynı haklara uygulanacak hukuku belirleyen genel hüküm MÖHUK m. 21 ve taşıma araçları üzerindeki aynı haklara yönelik özel bir düzenleme olan MÖHUK m. 22 hükmü çerçevesinde vasıflandırılması hususu ele alınmıştır. Akabinde finansal kiralama sözleşmesine uygulanacak hukuk hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Son olarak da doğrudan uygulanan kural kavramı ve Türk hukukundaki yeri açıklandıktan sonra, FFFK m. 19/2 hükmünün doğrudan uygulanan kural niteliği taşıyıp taşımadığı tartışılmıştır.

I. TÜRK EŞYA HUKUKUNDA BÜTÜNLEYİCİ PARÇA KAVRAMI VE FFFK M. 19/2 HÜKMÜ

A. BÜTÜNLEYİCİ PARÇA VE EKLENTİ KAVRAMLARI

1. Bütünleyici Parça

Hukuken, yalnızca üç boyutlu, beş insan duyusuyla algılanabilen somut varlıklar, başka bir deyişle “cisimler” eşya vasfı taşıyabilir¹. Dolayısıyla eşyadan bahsedilebilmesinin ilk şartı, cismani varlığa sahip olmaktır. Hukuken eşya tanımı, doğal bilimlerdeki gibi oldukça dardır. Şöyle ki, cismin aynı zamanda üzerinde hakimiyet kurmaya elverişli olması ve ekonomik değer taşıması gerekir². Ayrıca eşya olarak nitelenmeye engel durumlar da bulunmaktadır. Örneğin insanlar³, insan dokuları⁴, uzuvları, vücuda takılı protezler⁵ ile hayvanlar eşya niteliği taşımamaktadır⁶.

Eşyalar zarar görmeden yer değiştirme kabiliyeti olup olmadığına göre taşınır ve taşınmazlar olarak ikiye ayrılırlar⁷. Eşya tasnifinde bir diğer ayırım ise basit ve birleşik eşya ayırımıdır⁸. Basit ya da yalın eşya, birleşme, yapışma, kaynaklanma, perçinlenme gibi yöntemlerle başka türden bir cisime bağlı olmayan ve üzerlerinde aynı hak kurulabilen yekpare cisimlerdir⁹. Bir parça kömür veya bir bitki gibi doğal cisimler veya insan elinden çıkmış cam bir bardak gibi suni cisimler basit eşyadır. Birden fazla ve farklı basit eşya birleştiğinde birleşik eşya meydana gelir. Birleşik eşyaya ismini ve vasfını veren temel unsura asıl şey, ona eklenen tali unsura ise bütünleyici parça adı verilmektedir¹⁰. İşte bu tali unsurlar, birleşme anından itibaren eşya vasfını yitirirler¹¹.

TMK m. 684/2 uyarınca bütünleyici parça “yerel adetlere göre asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan” parçalardır. Bütünleyici parçalar asıl şeyden ayrıldığında birleşik eşya ya yok olur ya

¹ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s. 59; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 6; HATEMİ, SEROZAN, ARPACI, s. 49; SİRMEN, s. 3; ANTALYA, TOPUZ, Marmara Yorumu, s. 57; AKSOY-DURSUN, s. 123.

² OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 122; HATEMİ, SEROZAN, ARPACI, s. 49; SİRMEN, s.7. Örneğin kamu hukuku düzenlemeleri çerçevesinde üzerinde aynı hak tesisi mümkün olmayan şeyler ile günümüz teknolojisi sınırları dahilinde okyanusun derin diplerindeki ve dış uzaydaki cisimlerin neredeyse tamamı insanoğlunun üzerinde hakimiyet kurmasına elverişli değildir.

³ EREN, Köle, s. 283- 284; AKSOY-DURSUN, s.11.

⁴ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.7; SİRMEN, s.3; ERGÜNE, s. 58; EREN, Mülkiyet Hukuku, s. 53; AKSOY-DURSUN, s.124.

⁵ AKSOY-DURSUN, s.146.

⁶ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.7 Fiziki anlamada eşya niteliği tartışmalı olmayan birçok eşya, insan vücudundan başka bir hastaya nakil için çıkarılan dokular, kan ve organlar hukuken eşya değildir.

⁷ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.14; ERGÜNE, s. 84; AKSOY-DURSUN, s.37.

⁸ Ayrıca eşyalar, eşya birliği oluşturan ve herhangi bir eşya birliğine dahil olmayan eşyalar, misli ve gayri milli eşyalar, tüketime tabi olan ve olmayan eşyalar olarak da gruplandırılmaktadır.

⁹ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.15; SİRMEN, s.24.

¹⁰ Birden fazla aynı eşyanın bir araya gelmesi oluşan birleşik eşyada asıl şey bütünleyici parça ayırımı yapılmayacağı dair, OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 328.

¹¹ HATEMİ, SEROZAN, ARPACI, s. 49; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.327; SİRMEN, s.296; AKİPEK, AKINTÜRK, ATEŞ, s. 5.

maddi zarar görür ya da yapısı değişerek temel ekonomik işlevini tamamen veya kısmen¹² kaybeder. Örneğin, bir konutun çatısı fırtınada yerinden sökülerek uçtuğunda geriye kalan yapının mesken olarak kullanılabilme işlevi ortadan kalkacaktır.

Türk ve İsviçre medeni kanunlarında¹³ yer alan bütünleyici parça tanımı sadece ayrılması halinde asıl şeyin zarar görüp görmemesini, değer veya işlev kaybına uğrayıp uğramamasını esas almaktadır. Oysa Alman Medeni Kanunu (BGB) paragraf 93'te çift taraflı bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna göre bir şeyin, biri diğerini yok etmeden veya özünde bir değişiklik yapmadan birbirinden ayrılamayan parçaları, bağımsız hakların konusu olamayacaktır¹⁴. Türk doktrininde çoğunluk görüşüne göre, her ne kadar TMK m. 684/2 metninde sadece asıl şeyin zarar görme ve işlev kaybı ihtimalinden bahsedilmiş olsa da asıl şeyin hasarsız kaldığı fakat sadece ona ait bir parçasının ayrılma anında zarar göreceği olması ihtimalinde de bütünleyici parça söz konusu olacaktır¹⁵.

Oğuzman'a göre, TMK m. 684/2 metninde geçen “*yerel adetlere göre*” ifadesi ve “*asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan parçadır*” ifadesiyle sıralanan iki koşulun birlikte aranması gerekmez¹⁶. Bu iki şart kümülatif bir şekilde değil “biri yoksa diğeri” şeklinde, sırayla aranmalıdır. Dolayısıyla bir parçayla asıl şey arasındaki fiziki bağlantı ikisinden birine zarar vermeden koparılamıyorsa, parçanın bütünleyici sayılması için yeterlidir¹⁷. Buna göre, bir parça asıl eşyaya sıkı sıkıya bağlı veya onunla birleşik ise artık onun bütünleyici parça niteliği taşıyıp taşımadığının tespitinde yerel adete başvurmayla ihtiyaç duyulmayacaktır¹⁸. Yerel adet bütünleyici parçanın asıl şeye tahsis edilmiş olmasını ve ekonomik bağıllığı ifade eder. Birbirine fiziksel olarak yapışık, kenetlenmiş veya vidalanmış olmayan hatta hiç

¹² TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.345; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.331; İsviçre Federal Mahkemesi de bir konuttan kalorifer tesisatının çıkarılmasının binanın yapısını değiştirdiğine ve bu nedenle kalorifer tesisatının bütünleyici parça olduğuna hükmetmiştir. Görüleceği üzere bu örneklerde otomobilin temel işlevi tamamen kaybolmuş, konutun da içinde konforlu bir şekilde insan barındırma işlevi, ısınma açısından azalmıştır. BGE 106 II 337=JdT 1982 I 8.

¹³ Kanununda TMK m. 684 metni mehz İsviçre Medeni Kanunu m. 642'nin tercümesinden ibarettir: Code Civil Suisse Art. 642: “Les parties intégrantes”: 1-Le propriétaire d'une chose l'est de tout ce qui en fait partie intégrante. 2-En fait partie intégrante ce qui, d'après l'usage local, constitue un élément essentiel de la chose et n'en peut être séparé sans la détruire, la détériorer ou l'altérer.

¹⁴ BGB §. 93: “Wesentliche Bestandteile einer Sache”: Bestandteile einer Sache, die voneinander nicht getrennt werden können, ohne dass der eine oder der andere zerstört oder in seinem Wesen verändert wird (wesentliche Bestandteile), können nicht Gegenstand besonderer Rechte sein.

¹⁵ ACEMOĞLU, s. 132; TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.345, OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 330-331. EREN, Mülkiyet Hukuku, s. 59.

¹⁶ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 326.

¹⁷ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 328; STEINAUER, no. 1057; İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında yerel adete ancak ekonomik tahsisin şüpheli olduğu durumlarda başvurulması gerektiği, ekonomik tahsisin aşikâr olduğu durumlarda bunun tıpkı sağlam bir fiziksel bağlantı gibi değerlendirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. BGE 106 II 337=JdT 1982 I 8 Karşı görüş: EREN, Mülkiyet Hukuku, s. 56: Eren'e göre ise ekonomik birliktelik yani “sürekli iç bağıllık” bir şeyin bütünleyici unsur sayılabilmesi için daima aranması gerekir

¹⁸ EREN, Mülkiyet Hukuku, s. 56, TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.525.

temas etmeyen eşyalar bile yerel adete göre, ekonomik anlamda işlevsel bir bütünlük sağlıyorsa bu durum bütünleyici parça sayılmak için yeterlidir¹⁹.

TMK 684/2 uyarınca bir şeyin başka bir eşyanın bütünleyici parçası haline gelmesinin en önemli hukuki sonucu, artık kendi başına eşya niteliğinin ortadan kalkması, birleşme anından itibaren üzerinde asıl şeyden bağımsız olarak aynı hakların kurulamamasıdır. Bütünleyici parçanın varlığı asıl şeyin içerisinde adeta erimekte, çözülmektedir²⁰. Dolayısıyla tek bir tasarruf işlemi yekpare bir bütünü oluşturan bütünleyici parçaları da kural olarak kapsar²¹. Bu husus TMK m. 684/1'de "Bir şeye malik olan kimse, o şeyin bütünleyici parçalarına da malik olur" şeklinde ifade edilmiştir.

Bütünleyici parça asıl eşyadan daimî olarak ayrıldığında birleşmeden önceki malikinin mülkiyetine dönmez. Parça, ayrıldığı asıl şeyin malikinin mülkiyetinde artık bağımsız bir eşyaya dönüşmüştür. Birleşme, önceki malikin rızası hatta bilgisi dışında olsa bile sonuç aynıdır²².

Bütünleyici parça, tek başına aynı tasarruf işlemlerinin konusu olamasa da pekâlâ asıl şeyden bağımsız olarak bir borçlandırıcı işleme konu edilebilecektir²³. Örneğin bir bütünleyici parça hâlâ asıl eşyayla birleşikken satım sözleşmesine konu edilebilir. Bu ihtimalde asıl şeyin malikinin edim borcu bütünleyici parçayı asıl şeyden söküp alıcıya teslim etmektir. Keza bütünleyici parçanın ileride asıl şeyden ayrılması taraflar arasında geciktirici şart olarak da belirlenebilir²⁴.

Üzerinde fiili hakimiyet kurulması mümkün olan bir bütünleyici parçanın, asıl şeyin maliki tarafından ödünç veya kiraya verilmesi de mümkündür²⁵. Şöyle ki, zilyetliğin yani fiili hakimiyetin devrinin mümkün olması halinde, bütünleyici parçalar zilyetliğin devrine dayalı bu tip sözleşmelere konu olabilirler²⁶. Örneğin bir taşınmaza ait bir bölüm, mesela bir oda veya taşınır eşya niteliği taşıyan bir geminin bir kamarası bütünleyici parça olmasına rağmen müstakilen kiralanabilecektir. Bu

¹⁹ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 329; Özellikle teknolojinin ilerlemesi nedeniyle artık birçok elektronik cihaz kablosuz parçalara sahiptir. Örneğin, televizyon, insansız hava araçları, bebek monitörleri, oyun konsolları ve uzaktan kumandalı oyuncakların uzaktan kumandaları bütünleyici parça niteliği taşır.

²⁰ SİRMEN, s. 296-297.

²¹ EREN, Mülkiyet Hukuku, s.66; Ergüne, (n4) no. 52.

²² TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s. 523; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 331; SİRMEN, s. 297. Örneğin farklı kişilere ait olan bir motosiklet tekeri ile bir motosiklet gövdesi birleştirilirse motosiklet gövdesi asıl şeye, teker de onun bütünleyici parçasına dönüşür. Birleşme anında tekerleğin malikinin tekerlek üzerindeki mülkiyet hakkı sona erer motosiklet gövdesinin sahibi ise bütünlüğü motosikletin tek maliki haline gelir.

²³ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.531; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 331; ERGÜNE, s. 52; AKSOY-DURDUN, s. 51.

²⁴ SİRMEN, Türk Özel Hukukunda Şart, s. 38. Tabi bu noktada sözleşmenin geçerli olabilmesi için bütünleyici parçanın, yok edilmeden asıl şeyden ayrılmasının mümkün olması gerekir. Aksi takdirde sözleşmenin konusu satıcı açısından baştan beri imkânsız olacağından TBK m. 27/1 uyarınca sözleşme kesin hükümsüz olacaktır.

²⁵ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 331; SİRMEN, s.297; ERGÜNE, s. 53.

²⁶ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s. 533. Örneğin bir evin tamamı kiralanabileceği gibi, bütünleyici parça niteliği taşıyan tek bir odasının da kiralanması mümkündür. Keza bir binanın farklı dış cephe duvarlarının üzerlerine ilan ve reklam afişleri asılması için farklı kişilere kiralanması da pekâlâ mümkündür.

ihimallerde tek bir eşya (taşınır veya taşınmaz) üzerinde farklı kişilerin “birlikte zilyet” olma durumu söz konusu olur²⁷. Bütünleyici parçalar tek başına patent hakkının konusu da olabilirler²⁸.

2. Eklentiler

Gerek bütünleyici parçalar gerekse eklentiler, ilgili oldukları asıl eşya ile aralarında hiyerarşik bir bağ, tabiri caizse bağımlı olma, asıl şeye tabi olma durumu içindedirler. Bütünleyici parça, asıl eşya ile öylesine güçlü bir bağ içindedir ki, bağımsız bir eşya niteliği taşımaz ve hukuken tek bir eşya oluştururlar. Eklentiler ise farklıdır; asıl eşyayı korumak, kullanımını kolaylaştırmak veya süslemek gibi işlevler üstlense de onunla birleşik tek bir eşya oluşturmazlar²⁹. Asıl eşya, eklentisi olmadan da yapısını korur³⁰. Kılıfının olmaması, gözlüğün bulanık görmeyi düzeltme işlevini başka bir deyişle yapısını değiştirmez.

Asıl eşyanın yokluğuyse eklentiye genellikle işlevsiz ve amaçsız kılar. Gözlük yoksa gözlük kılıfına da ihtiyaç kalmayacaktır. Eklenti, asıl eşyayla işlevsel ve ekonomik bir birlik oluşturur. Şu kadar ki, asıl eşya tasarruf işlemlerine konu olduğunda, aksi belirtilmedikçe eklenti de buna dâhil edilir (TMK m. 686/I). Örneğin, bir taşınmazın devri, ona ait eklentilerin de mülkiyetinin devrini içerir. Bu durum, aynı hakların belirlilik ilkesine³¹ bir istisna oluşturur³². Ancak, bütünleyici parçaların aksine taraflar açıkça aksini düzenleyebilir ve eklentiye kapsamdan hariç tutabilirler³³. Keza, eklentiler üzerindeki aynı haklar da asıl eşyadan ayrı olarak tasarruf işlemine konu olabilir³⁴.

²⁷ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.56. SİRMEN, s. 16.

²⁸ Günümüzdeki buluşlar daha ziyade asıl eşyayı meydana getiren parçalar üzerinde ayrı ayrı patentlenmektedir. Her sene yeni modeli üretilen cep telefonu veya otomobillerin performansını artıran ve/veya enerji tüketimini azaltan yeni parça veya aksamları sürekli olarak geliştirilmekte ve söz konusu bütünleyici parçalara ilişkin teknolojiyi bir adım ileri götüren yenilikler, yani buluşlar, patentlenebilmektedir. Patentlenebilirlik koşulları; yenilik, buluş basamağı ve sanayiye uygulanabilir olma olarak sıralanabilir. Söz konusu koşulların bir arada bir arada bulunması gerekir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için YUSUFOĞLU, s. 266 vd.

²⁹ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s. 543; AKİPEK, AKINTÜRK, ATEŞ, s. 72; ANTALYA, TOPUZ, Marmara Yorumu, s. 74; ERGÜNE, s. 53.

³⁰ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.544; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 336; SİRMEN, s. 8

³¹ Aynı haklara hâkim belirlilik ilkesi (*principe de spécialité*), sadece münferiden belirlenmiş şeylerin aynı hak konusu olabileceğini öngörür. STEINAUER, no. 138, OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 339, HATEMİ, SEROZAN, ARPACI, s.543.

³² Yeri gelmişken aralarında özgülenme durumu olmayan eşya birliği kavramından da bahsetmek uygun olacaktır. Eşya birliğinde, birden fazla eşya ekonomik nedenlerle bir araya getirilir ancak hiçbiri bağımsız eşya olma niteliğini kaybetmez. Örneğin, bir ressamın tüm eserlerinden oluşan koleksiyon bir eşya birliği teşkil eder ancak her tablo ayrı bir eşya olarak kalır. Eşya birliğinde, unsurlar arasında asli-feri bir işlevsellik ilişkisi yoktur. Oysa eklentiler, bağlı oldukları asıl eşyanın işlevini desteklemek için var olur. Ekonomik veya hukuki anlamda bir bütün oluşturan eşya birlikleri, borçlandırıcı işlem konusu olabilir ancak her unsur ayrı tasarruf işlemlerine tabi tutulur. Eşya birliği üzerindeki aynı haklar da bu ilkeye tabidir ve her bir unsurun mülkiyeti ayrı ayrı devredilmelidir; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 15; SİRMEN, s.9; AKSOY-DURUSUN, s. 52.

³³ SİRMEN, s. 23-24, ACUN-MEKENGEÇ, Aynı Haklar, s.154.

³⁴ TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s.553; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s.339; SİRMEN, s. 63. ERGÜNE, s. 58-59. Örneğin sadece eklenti asıl şeyden ayrı bir şekilde başka bir kişiye devredilebilir veya sadece eklenti üzerinde rehin hakkı tesis edilebilir.

B. BÜTÜNLEYİCİ PARÇALAR ÜZERİNDE BAĞIMSIZ AYNİ HAK TESİS EDİLEMESİ KURALINA FFFK M. 19/2 İLE GETİRİLEN İSTİSNA

6361 sayılı FFFK'nin 13.12.2012 tarihinde yürürlüğe girmesiyle hem taşınır hem de taşınmazların asli niteliğini kaybetmeyen bütünleyici parçalarının finansal kiralama sözleşmesinin konusu olabileceği FFFK m. 19/2'de yer alan; *“Bütünleyici parça veya eklenti niteliklerine bakılmaksızın asli niteliğini koruyan her mal tek başına finansal kiralama sözleşmesinin konusu olabilir.”* ifadesiyle açıkça düzenlenmiştir. FFFK m. 19/2 hükmünün gerekçesinde³⁵ söz konusu hüküm, uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlara cevaben, yeni kanuni düzenleme ile *“finansal kiralamaya konu taşınır ya da taşınmazlar ile birlikte bütünleyici parça veya eklenti niteliklerine bakılmaksızın asli niteliğini koruyan her malın tek başına sözleşmeye konu edilebileceği belirlenmiştir.”* ifadesine yer verilmiştir.

Mülga 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu döneminde bu hususta açık düzenlemenin yokluğunda bütünleyici parçaların asıl şeyle birleşmesine rağmen bağımsız eşya niteliğini korumasının mümkün olup olamayacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Doktrinde bir görüş³⁶ asıl şeyden bağımsız olarak bütünleyici parça üzerinde ayni hak tesis edilmesinin mümkün olduğunu iddia etmiş ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Y. HGK, T.20.06.1984, E. 1-367, K.730 sayılı kararının³⁷, bu görüşü desteklediğini ifade etmiştir. Yazar, Türk Medeni Kanun'da düzenlenen bütünleyici parçalara ilişkin asıl şeyden bağımsız olarak bütünleyici parça üzerinde ayni hak tesis edilmez kuralının mutlak olmadığını, istisnaların olabileceğini, dile getirmiş ve anılan karar da bahsi geçen imar kanununa ilişkin yasal düzenlemeyi ve Yargıtay HGK yorumunu, görüşüne dayanak olarak sunmuştur³⁸. Bu görüşe karşı, mülga FFK'da buna cevaz veren açık yasal düzenleme yokluğunda ve TMK m. 684/2'nin açık hükmüne rağmen kiralamanın mülkiyet hakkının devam etmesinin mümkün olmadığı, doktrinde savunulmuştur³⁹.

Yürürlükteki FFFK m. 19/2 metninde yer alan “asli niteliğini kaybetmeme” kriteri, uygulamada kilit rol oynamaktadır. Esasında “asli nitelik” ifadesi, Türk hukukçularının aşına oldukları, yaygın

³⁵ Gerekeç Madde 19- Ayrıca, finansal kiralamaya konu taşınır ya da taşınmazlar ile birlikte bütünleyici parça veya eklenti niteliklerine bakılmaksızın asli niteliğini koruyan her malın tek başına sözleşmeye konu edilebileceği belirlenmiştir.

³⁶ KUNTALP, PEKGÜÇLÜ, s. 9.

³⁷ Yargıtay HGK, T. 20.06.1984, E. 1-367, K.730, sayılı kararında kararının ilgili bölüm: *“yerin sahibi mütemmim cüz sayıları binanın da maliki olur. Kural budur. Özel bir yasa olan eski 6785 sayılı İmar Kanunu'un 1605 sayılı Yasa ile değiştirilen 42. maddesinin (c) bendi (yeni 3194 sayılı Yasanın 18/9 maddesi), genel kural ile bağdaşmayan bir ayrıcalık getirmiştir. Şöyle ki, İmar Kanunu'na göre yapılan şuyulandırmada, mütemmim cüz olan yapı ile ana mal sayılan yer arasındaki hukukî ilişki kesilmiş, bazı durumlarda yapı, yer üzerinde mülkiyet hakkına sahip olanlardan başkasına bırakılmak suretiyle imar parseelinin oluşturulması mümkün görülmüştür”.*

³⁸ KUNTALP, PEKGÜÇLÜ, s.7 vd. Yazar Medeni Kanun'da bütünleyici parçalara ilişkin kuralın mutlak olmadığını istisnalar olabileceğini ileri sürmüş ve bu karar konusu kanunu düzenlemeyi ve Yargıtay HGK yorumunu görüşüne destek olarak sunmuştur. Yazar'a göre Mülga FFK'da benzer şekilde bir Medeni kanunun bütünleyici parça düzenlemelerine istisna getirmektedir. Her ne kadar mülga mülga FFK'da açıkça düzenlenmemiş olsa da mülga FFK m. 9 ve 17 de kurgulanan teminat mekanizma ve işin doğası gereği finansal kiralama sözleşmesinin bir fon tahsis ilişkisi kurduğunu ve finansör konumunda olan kiralanın teminat konumunda olan sözleşmenin konusu üzerindeki mülkiyet hakkının korunmaması halinde finansal kiralama sözleşmesinin taksitle satım sözleşmesinden farkının kalmayacağını kanun ratio legis'inin bu olamayacağını izah etmiştir.

³⁹ BARLAS, s, 111 vd.

kullanımı olan bir hukuki terim değildir. Bu ifade, Türk eşya hukukunu düzenleyen mevzuatta hiç kullanılmayan, hatta genel olarak Türk mevzuatında çok nadiren kullanılmış olan bir ifadedir⁴⁰.

Koyuncuoğlu'na göre, “asli niteliğini kaybetmeme” kriterinin “*belirli kıstaslar doğrultusunda tanımlanması pek mümkün gözükmemektedir*”. Yazar, çözüm olarak, asli niteliğini kaybetmeme kriterini asıl şeyden fiziksel özelliğini kaybetmeden ayrılabilme ve asıl şeyle tekrar birleştirildiğinde aynı fonksiyonu sağlayabilme yorumunu önermektedir.

Topuz'a göre ise, yalnızca bütünleyici parçanın asıl şey ile sıkı bir maddi bağlantısı olmadığı durumlarda, başka bir deyişle, parçanın bir bütünleyici parça olarak kabulünün yerel adetlerden kaynaklandığı ya da asıl şeyle ekonomik bir birlik oluşturduğu takdirde, bütünleyici parçanın “asli niteliğini koruduğu” kabul edilmelidir⁴¹. Yazar, bütünleyici parça ile asıl şey arasında sıkı ve kuvvetli bir fiziki bağıllık bulunduğu durumları kategorik olarak kapsam dışı addetmektedir.

Danıştay'ın bir kararına⁴² konu olan olaydaki bütünleyici parçalar finansal kiralama ile tedarik edilmiş sonra binaya monte edilmiş “dış cephe alüminyum doğrama ve giydirme cephe sistemleridir”. Kararda, dış cephe sistemlerinin sarf malzemesi niteliği taşımadığına ve kira süresinin sonunda teknik bakımdan asli niteliği bozulmadan iade edilmelerine olanak bulunmadığına dair bir delil bulunmadığından, söz konusu bütünleyici parçanın asli niteliğinin kaybolmadığına ve finansal kiralama sözleşmesine konu edilmesine bir engel olmadığına hükmedilmiştir. Kararda asli niteliği kaybetmeme kriteri olarak sarf malzemesi olup olmama ve kira süresinin sonunda yeniden kullanılmak üzere iade alınıp alınmama, ölçütlerinin benimsendiği anlaşılmaktadır.

Yargıtay'ın 26.06.2024 tarihli bir kararına⁴³ konu olaydaysa yine finansal kiralama sözleşmesi ile temin edilmiş dokuz adet asansör bir binanın içine monte edilmiştir. Davalı finansal kira bedellerini düzenli ödemediği için sözleşmeyi fesheden kiralayan, asansörlerin aynen iadesini talep etmiştir. Uyuşmazlık, asansörler üzerinde FFFK m. 19/2 uyarınca kiralayanın hâlâ mülkiyet hakkının olup olmadığı noktasındadır. Kararda, bilirkişi raporuna göre asansörlerin binadan sökülmesi halinde ekonomik değerinin %75 azalacağı, sökülün asansörlerin ancak ikinci el piyasasında hurda niyetine kullanılabileceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, asansörlerin binaya montajından sonra artık taşınmazın bütünleyici parçası haline geldiği ve asli unsurunu muhafaza etmediği sonucuna varılmıştır. Danıştay kararında olduğu gibi bu kararda da bütünleyici parçanın asıl şeyle birleşmesi halinde “sarf olup

⁴⁰ KOYUNCUOĞLU, s. 113. Türk mevzuatında eşyalar için “asli nitelik” ifadesinin 2025 yılı itibarıyla çeşitli mevzuat arama motorları kullanılmak suretiyle yapılan aramalarda çıkan yegâne yasal metin Gümrük Yönetmeliği madde 99 ve 408'den ibarettir. Söz konusu terim Gümrük Kanununda ise yer almamaktadır.

⁴¹ TOPUZ, s.163; KOYUNCUOĞLU, s. 114-115.

⁴² D. 7. D., T. 02.04.2014, E. 2010/3429, K. 2014/1768, (E.T. 05.09.2025) Montajı yapan inşaat firması geçirdiği bir vergi incelemesi sürecinde, maliye denetçileri dava konusu dış cephe sistemlerinin binaya monte edilmesinin “inşaat hizmeti” olduğunu oysa ilgili faturada finansal kiralama sözleşmesi kapsamında “mal teslimi” olarak fatura düzenlendiğini tespit etmiş ve bunun faturada usulsüzlük teşkil ettiği sonucuna varılarak vergi cezası kesmiştir. Dava söz konusu vergi cezasının iptaline ilişkin olup iptal nedeni olarak finansal kiralama sözleşmesinin asli niteliğini koruyan bütünleyici parçaları için de akdedilebileceği için faturada usulsüzlük olmadığı ileri sürülmüştür.

⁴³ Y. 11. HD, 26.06.2024, E. 2023/1249 K. 2024/5244 (E.T. 05.09.2025).

olmadığı” ve bütünleyici parçanın asıl şeyden ayrılması halinde değer ve işlev kaybına uğrayıp uğramayacağı dikkate alınmıştır.

Koyuncuoğlu tarafından öne sürülen, Yargıtay ve Danıştay kararlarında hükmün gerekçesi olarak ileri sürülen husus bütünleyici parçanın zarar görmeden ayrılabilmesidir. Ancak kanaatimizce, FFFK m. 19/2 kapsamına girmek için bu ölçüt yegâne bir kriter değildir. Şüphesiz asıl şeyin kendisi zarar görmese bile ayrılırken bütünleyici parçanın zarar görebileceği durumlar FFFK m. 19/2 kapsamı dışında kalacaktır. Benzer şekilde sadece asıl şeyin zarar görmesi halinde de FFFK m. 19/2 uygulanmamalıdır⁴⁴. Örneğin ahşap bir yelkenli yatın kamarasının duvarının içine çelik kasa gömme dolap şeklinde yerleştirilmiş olabilir. Söküm işleminde kamaranın duvarının ciddi zarar görmesi ve fakat bütünleyici parça olan çelik kasanın hiç zarar görmemesi mümkündür. Bu ihtimalde yatın uğradığı zarar göz ardı edilerek sırf bütünleyici parça, asli şeyden ayrıldıktan sonra asli niteliğini kaybetmediği için FFFK m. 19/2 kapsamına girdiği görüşüne katılmıyoruz.

Keza, Topuz tarafından öne sürülen, sadece asıl şeyle sıkı bir bağlantının söz konusu olmadığı hallerde yani sadece parçanın yerel adete göre ve/veya ekonomik birlik içinde olmasından dolayı bütünleyici parça sayıldığı durumlarda FFFK m. 19/2'nin uygulanması gerektiği yorumuna da katılmıyoruz. Asıl şeye hiç bağlı olmayan ve ekonomik birlik halinde olan bütünleyici parçalar (örneğin insansız hava aracı ve kumandası), şüphesiz FFFK m. 19/2 kapsamına dahildir. Bununla birlikte, kanaatimizce asıl şeye sıkıca bağlı olan ama ileride hasarsız sökülüp yerine hasarsız bir şekilde aynısından takılması mümkün olan makine parçaları da asli niteliğini korunmaktadır. Kanaatimizce, asıl kıstas asıl şey ile bütünleyici parça arasında sıkı ve kuvvetli bir fiziki bağlantının olup olmamasından ziyade hasarsız ayrılıp ayrılamama olmalıdır. Örneğin onlarca vida ile sabitlenmiş olmak bütünleyici parçanın ve asıl şeyin birbirinden hiç zarara uğramadan ayrılmayacağı anlamını taşımaz. Bu örnekte vidalar teker teker sökülerek birbirlerinden pekâlâ hasarsız ayrılabilirler.

FFFK m. 19/2 ile TMK m. 684/2 arasında ilkinin sadece bütünleyici parçayı diğerinin ise sadece asıl şeyi esas alması, doktrinde bu iki zıt görüşe neden olmuştur. Kanaatimizce her iki madde bir arada Alman Medeni Kanunu (BGB) paragraf 93'te benimsenen ikili yaklaşım uygulanmalıdır. Bu itibarla,

⁴⁴ Sadece asıl şeye kaynak veya lehimle veya aralarına yapışma özelliği olan kimyevi ürünlerle, ileride ayrılmaları öngörülmeden tasarlanan bir kere zor kullanılarak ayrılınca, bir daha asıl şeyle birleşme mekanizması öngörülmemiş bütünleyici parçalar için “sıkıca bağlı olma” ifadesi yerine “birleşmiş” terimi kullanılması kanaatimizce kavram kargaşasını önleme adına daha uygun olacaktır. Zira başta motorlu araçlar, gemiler uçaklar, trenler, beyaz eşyalar ve ateşli silahlar ile sanayide kullanılan makinelerin parçalarının çoğu gayet sıkı bir şekilde asıl şeye bağlı olmalarına rağmen, ileride eskiyen veya bozulan parçaların değişimine imkân tanyacak şekilde asıl şeye vidalarla, perçinlerle sabitlenmiştir. Bu parçaların hiçbirinin de sıkı fiziki bağlantı içinde olmadıkları söylenemez ama aynı zamanda ne asıl şey ne de parçanın kendisi hiç hasar görmeden demonte edilebilmektedirler. Bu tip bütünleyici parçalar için “sıkıca bağlı” terimi bize göre daha yerinde olabilir. Nihayet “yerel adete göre ekonomik birlik oluşturma” tabiri de birbirine bağlı olmayan ya da sadece temas eden ya da üst üste duran, ama ekonomik olarak birlik içinde olan bütünleyici parçalara, özgü kullanılması terminolojide birlik sağlayabilir. Bu tip yerel adete göre bütünleyici parçanın asıl şeyle ekonomik birlik kurduğu eşyalara örnek olarak elektronik cihazların uzaktan kumandaları verilebilir. Doktrinde yerel adet ve ekonomik bağlılık ile hasarsız takılıp sökülen bütünleyici parçalar mı yoksa hiç bağlı olmayan ama ekonomik birlik kuran bütünleyici parçalar mı ifade edildiği hususunda tereddüt edilebilmektedir. Şöyle ki, sıkıca bağlı olma ifadesiyle birleşmiş, kaynamış şiddet kullanılmadan ayrılmayan birleşik eşyalar için mi yoksa sökülüp takılması planlanmış (örneğin vidalanmış) makine parçaları mı kastedildiği çoğu zaman anlaşılmamaktadır.

kanaatimizce, asıl şey ve/veya bütünleyicinin zarar gördüğü tüm durumlar kapsam dışı kabul edilmelidir. Dolayısıyla ister sıkı bir bağlantı ister sadece yerel adet ve ekonomik bağ olsun hasarsız ayrılabilmenin söz konusu olduğu tüm haller FFFK m. 19/2 kapsamına dahil kabul edilmelidir⁴⁵.

II. BÜTÜNLEYİCİ PARÇALARA UYGULANACAK HUKUK

A. GENEL OLARAK AYNİ HAKLARA UYGULANACAK HUKUK

Ayni haklara ilişkin olarak kanunlar ihtilafı kuralları 5718 Sayılı MÖHUK'da iki ayrı maddede düzenlenmiştir. Genel hüküm olan MÖHUK m. 21 kapsamına belirli taşıma araçları haricindeki diğer tüm taşınır ve taşınmaz eşyalar girmektedir. MÖHUK m. 22'de ise hava deniz ve raylı taşıma araçları⁴⁶ üzerindeki ayni haklara uygulanacak özel kanunlar ihtilafı kuralı yer almaktadır⁴⁷. Buna göre yabancılik unsuru taşıyan hukuki ilişkilerde m. 21 taşınır ve taşınmazlar üzerindeki ayni hakların doğumu, kaybı, niteliği, çeşitleri ve eşyanın bütünleyici parça veya eklenti niteliği taşıyıp taşımadığı, zilyetlik, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi çerçevesinde mülkiyetinin nakli, kanuni rehin hakları ile ayni bir tasarrufun sebebe bağlı olup olmadığı hususlarına uygulanacak hukuku belirlemektedir⁴⁸.

MÖHUK m. 21 uyarınca taşıma araçları harici tüm taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki ayni haklara, kural olarak işlem anında eşyanın bulunduğu ülke hukuk yani "Lex Rei Sitae" kısaca "LRS", uygulanacaktır. Genel bir milletlerarası özel hukuk prensibi olarak LRS'nin eşya üzerindeki ayni haklarla en sıkı irtibatlı hukuk olduğu kabul edilmektedir. MÖHUK m. 21'in 2'nci ve 3'üncü fıkralarında ise bu kuralın istisnaları düzenlenmiştir. Taşınmazlar üzerindeki ayni haklar kamu düzenine ilişkin bir konu olduğu kabul edilmektedir ve istisnasız LRS ilkesine tabidir. MÖHUK m. 21/4'te taşınmazlar üzerindeki ayni haklara ilişkin hukukî işlemlere şekil yönünden de sadece bu malların buldukları ülke hukukunun uygulanacağı, MÖHUK m. 25'te ise "taşınmazlara veya onların kullanımına ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu ülke hukukuna tabi" olduğu, yani bu hususa ilişkin sözleşmeler için m. 24 uyarınca tarafların hukuk seçimi yapamayacakları düzenlenmiştir⁴⁹.

⁴⁵ Bu noktada çok kıymetli bir bütünleyici parçanın nispeten değeri düşük bir şeye zarar verilmeden ayrılmasının mümkün olmama durumu önem arz eder. Örneğin işyeri olarak kullanılan bir binanın yanındaki müştemilata finansal kiralama sözleşmesi ile kiralandan büyük bilgisayar sunucuları (server) yerleştirilmiştir. Müştemilat bir veri hizmet birimine ("Data Server") dönüştürülmüştür. Sunucular müştemilata yerleştirilmeden önce bir duvarı yıkılmış sonra üzerine yeniden örülmüştür. Kulübeden hallice olan müştemilatın duvarı yeniden yıkılmadan on milyonlarca dolarlık bilgisayar ekipmanlarının dışarı çıkarılmadığını düşünelim. Kanaatimizce bu örnek olayda sunucuların zarar görmeden dışarı çıkması halinde müştemilatta cüzi bir maddi zarar meydana gelecektse, menfaat dengesi ve MK m. 2 uyarınca hakların dürüstlük kuralı çerçevesinde kullanılması ilkesi göz önünde tutulabilir. Böyle uç durumlar haricindeyse, kanaatimizce hem asıl şeyin hem de bütünleyici parçanın ne kadar sıkı bir bağ içinde olsalar dahi her ikisinin de zarar görmeden ayrılabilmesi FFFK m. 19/2'nin uygulanabilmesi için şarttır.

⁴⁶ MÖHUK m. 22 tüm taşıma araçlarını kapsamamaktadır. Motorlu taşıtlar m. 21 de yer alan genel düzenlemeye kapsamındadır. Doktrinde motorlu taşıtların kapsam dışı bırakılmasının makul bir açıklaması olmadığı ileri sürülmüş ve bu yüzden bilhassa uluslararası ticarete kullanılan kanyon ve tırların kapsam dışı kalması eleştirilmiştir. ATAMER, Reform, s. 97; ACUN-MEKENGEÇ, Ayni Haklar, s.179.

⁴⁷ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 295, TEKİNALP, s. 264.

⁴⁸ NOMER, s.305; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 288; TEKİNALP, s. 257; GÜNGÖR, s. 73.

⁴⁹ ÖZEL, ÇINAR, s 339; NOMER, s.359; Ziya Akıncı, Milletlerarası Özel Hukuk, (Vedat Kitabevi 2020) 61; ACUN-MEKENGEÇ, Ayni Haklar, s.129; ÖMEROĞLU s. 197. Taşınmazlar üzerindeki ayni haklar, buldukları ülkenin

Buna mukabil, taşınırın hareket kabiliyetleri bulunması nedeniyle buldukları yer ile bağları daha zayıftır. Bu nedenle taşınır eşya üzerindeki aynı haklara LRS uygulamasının istisnaları bulunmaktadır. MÖHUK m. 21/2 uyarınca, bir gemi konteynerinde, bir kamyon dorsesinde veya başka bir şekilde uluslararası nakliyatı devam eden, yani “taşınmakta olan mallar” üzerindeki aynı haklara, varma yeri hukuku uygulanır. Söz konusu düzenlemenin amacı, nakliye devam ederken sırf yol üstünde bulunduğu için içinden geçilen ve taşınmakta olan mallarla tesadüf dışında hiçbir bağlantısı olmayan devletlerin hukukunun aynı hak statüsü olarak uygulanmasını engellemektir⁵⁰. Dolayısıyla kanun koyucu, taşınmakta olan mallarla en sıkı irtibatlı olan hukukun, taşınmakta olan malların genellikle bir satım sözleşmesi çerçevesinde veya başka bir nedenle gönderildikleri varma yeri hukuku olacağını öngörmüştür⁵¹.

MÖHUK m. 21/3 uyarınca yer değişikliğine uğramış olan taşınır mallar üzerinde henüz kazanılmamış aynı hakların akıbeti, malın son bulunduğu ülke hukukuna tâbi kılınmıştır. Örneğin başkasına ait bir taşınır eşyaya iyi niyetle ve malik sıfatıyla zilyet olan kişinin lehine devam etmekte olan kazandırıcı zamanaşımı süresi tamamlanmadan taşınırın, farklı bir kazandırıcı zamanaşımı süresinin uygulandığı başka bir ülkeye nakledilmesi halinde m.21/3 uygulanır. Taşınırın nakledildiği yeni yerde (situs) kazandırıcı zamanaşımı süresi daha uzun veya daha kısa olabilir. Örneğin ilk situs’da taşınır için kazandırıcı zamanaşımı üç yıl olup zilyetlik davasız ve aralıksız iki yıldır kesintisiz devam etmişken zilyet, taşınır, kazandırıcı zamanaşımı süresinin TMK m. 777 uyarınca beş yıl olduğu Türkiye’ye getirdiğinde, mülkiyeti kazanması için gereken süre bir yıldan üç yıla çıkmış olur.

Taşıma araçları astronomik değerleri, taşınmazlarla kıyaslanabilecek büyüklükte olabilmeleri, kendilerine özgü tapu sicili benzeri özel sicillerinin (örn. gemi sicili ve hava aracı sicili) olması nedeniyle, adi taşınır eşyalardan ayrılmaktadırlar. Söz konusu özel sicillere tescil ile taşıma aracı üzerinde, tıpkı taşınmazlar için olduğu gibi, eşyanın alacaklıya teslim edilmeden rehnedilmesi (örn. gemi ve hava aracı ipoteği) mümkündür⁵². Bu nedenlerden ötürü, başta gemiler olmak üzere taşıma araçları taşınmazlara benzetilmektedirler⁵³. MÖHUK m. 22 uyarınca, hava, deniz ve raylı taşıma araçları üzerindeki aynı haklar, menşe ülke hukukuna tâbidir. Menşe ülke, hava ve deniz taşıma araçlarında aynı

egemenlik haklarıyla ilişkilendirilmekte siyasi ve stratejik öneme sahip olduğu kabul edilir. Türkiye gibi birçok ülkede yabancıların gayrimenkul edinimi özel kanuni hükümlerle, vatandaşlara göre ciddi anlamda kısıtlanmıştır.

⁵⁰ Taşınmakta olan malların esasında irtibatlı olduğu iki hukuk sistemi vardır, bunlar yüklemenin yapıldığı yer ve diğeri varma yeridir. Varma yerinin diğere nazaran tercih edilmesi de kanaatimizce mantıklıdır, zira bir taşıma aracına yüklenip farklı bir ülkeye yollanan mallar için artık yükleme yeri geçmişte kalmıştır. Taşınırın uluslararası ticaret veya farklı nedenle nakledildikleri varma yerinden tekrar göndericiye geri gönderilmesi ciddi bir sorun olmadıkça söz konusu olmaz.

⁵¹ ÇELİKEL, ERDEM, s. 301; GÖĞER, s. 277; NOMER, s. 304, ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 293, TEKİNALP, s. 328. Fransız hukukunda da benzer bir çözüm benimsenmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. GUTMANN, s. 181.

⁵² Gemi ve hava araçları ve genel olarak taşınır ipoteği hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. AKÇURA-KARAMAN, s. 9 vd.

⁵³ Eski TTK ve İİK m. 136 tadil edilmeden önceki döneminde geminin taşınmaz sayılıp sayılmayacağı hususundaki tartışmalar için Bkz. ATAMER, Haciz, s. 279-280, YETİŞ-ŞANLI, s.42-45. NAMLI, s. 26-27; SÜZEL, s.15. Geminin taşınır eşya niteliği taşıyıp taşımadığı özellikle eski mevzuat döneminde tartışma konusu olmuş yürürlükteki TTK’nin kabulü ve TTK m. 931/1 de yer alan açık tanım ile artık gemilerin taşınır eşya niteliği üzerinde tereddütte mahal kalmamıştır.

hakların tescil edildiği sicil yeridir⁵⁴. Deniz taşıma araçlarının sicil yeri yoksa menşe ülke bağlama limanının bulunduğu ülkedir. Raylı taşıma araçları için ise menşe ülke ruhsat yeridir⁵⁵. Böylece sürekli hareket halinde olan taşıma araçları ile sıkı irtibatlı⁵⁶ ve sabit, başka bir ifadeyle, olaydan olaya değişiklik arz etmeyen bir bağlanma noktası tesis edilmiştir. Bu da taraflar için hukuki öngörülebilirliği artırmaktadır.

Alman Medeni Kanununa Giriş Kanununda⁵⁷ (EGBGB) aynı haklara uygulanacak hukuk birden fazla maddede (43 ila 46'nci maddeler arasında) düzenlenmiştir. EGBGB ile MÖHUK arasındaki temel fark, EGBGB'de aynı haklara uygulanacak tüm maddeleri kapsayacak şekilde genel bir istisna hükmünün de yer alıyor olmasıdır. Şöyle ki, EGBGB paragraf 46 uyarınca⁵⁸, 43 ila 45'inci paragraf hükümleri uyarınca uygulanacak olan hukuktan farklı bir devletin hukuku ile, önemli ölçüde daha yakın bir bağlantı varsa, o zaman bu hukuk uygulanır⁵⁹.

B. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA BÜTÜNLEYİCİ PARÇALAR

1. Genel Olarak Milletlerarası Özel Hukukta Vasıflandırma

Vasıflandırma yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklara uygulanacak kanunlar ihtilafı kuralının belirlenmesinin ilk aşamasıdır. Kanunlar ihtilafı kuralları, yabancılık unsuru içeren hukuki olay ve ilişkileri, teker teker kazuistik bir metotla düzenlememiştir. Özel hukuka tâbi olaylar ve ilişkiler belirli bir kavramsal sistematik⁶⁰ içinde, konu başlıkları altında toplanıp gruplandırılmıştır. İşte bu hukuki işlem ve ilişkilerin konusuna “bağlama konusu” denilmektedir⁶¹. Ancak farklı hukuk sistemlerinde aynı

⁵⁴ Bazı gemi sicillerinin buldukları ülkeler için Elverişli bayrak ülkeleri terimi kullanılmaktadır. Gemi sicil tescili için düşük vergiler, tescil harçları ve gemilerin teknik özellikleri ile gemi adamlarının sosyal hakları ve iş güvenliği konusunda çok daha düşük standartlar belirlerler. Bu ülkelerin bir diğer özelliği ise yabancılara gemi tescili imkânı tanınmalarıdır. Gemi sahipleri, aralarında somut bir bağ bulunmadığı hâlde, bu elverişli bayrak ülkelerindeki sicillere gemilerini tescil ettirerek düşük vergi oranları, zayıf iş güvenliği önlemleri ve ucuza yabancı gemi adamı istihdam etme gibi avantajlardan yararlanabilirler. Bu durum, genellikle gelişmekte olan ekonomilerdeki bu ülkeler için düşük harçlarla sürümden kazanç elde etme fırsatına dönüşmektedir. Elverişli bayrak ülkeleri hakkında Bkz. TOLAFARI, s. 98; READY, s. 20-21, EKŞİ, s. 27; YEŞİLBAG, s. 319.

⁵⁵ NOMER, s. 314; ÇELİKEL, ERDEM, s. 354-355; TEKİNALP, s. 260; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 350; AKINCI, s. 75; ACUN-MEKENGEÇ, Aynı Haklar, s.166; ATAMER, Reform, s. 96.

⁵⁶ En popüler bayrak olan Panama sadece dört buçuk milyon nüfusludur ancak bayrağı ABD ve Çin bayraklı gemilerinin toplamından daha fazla gemide dalgalanmaktadır Türk gemi maliklerinin 2023 verilerine göre sahip oldukları gemilerin %87,4 si yabancı ve neredeyse tamamı elverişli bayrak ülkeleri sicilinde kayıtlı gemilerdir. <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/yayinlarimiz/sektorraporu> (Erişim Tarihi 02.01.2025).

⁵⁷ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch.

⁵⁸ EGBGB §.46: Besteht mit dem Recht eines Staates eine wesentlich engere Verbindung als mit dem Recht, das nach den Artikeln 43 und 45 maßgebend wäre, so ist jenes Recht anzuwenden.

⁵⁹ ATAMER, Reform, s. 96. Atamer aynı haklara uygulanmak üzere benzer bir hükmün MÖHUK'da yer almamasının bir eksikliktir. Yazara göre, EGBGB m. 46 gemi alacaklılarına kanuni bir rehin hakkı veren gemi alacaklısı hakkına lex causae'nin uygulanabilmesi için eklendiğini Türk Hukukunda da uzun zamandır tartışma konusu olan gemi alacaklısı hakkına uygulanacak hukuk konusunun MÖHUK'a benzer bir madde eklenerek çözülebileceğini ileri sürmüştür. Yazar bu görüşünü henüz 6102 sayılı TTK yürürlüğe girmeden önce kaleme almıştır. Daha sonra gemi alacaklısı hakkı TTK m. 1320 de özel hüküm ile lex foriye tabi kılarak düzenlenmiştir.

⁶⁰ TEKİNALP, s. 36. Örneğin aynı haklara uygulanacak hukuki meseleler m. 21'de, sözleşmeden doğan borçlarla ilgili hukuki meseleler m. 24'te veya haksız fiilden doğan borçlara ilişkin hukuki tüm meseleler ise m. 34 de düzenlenmiştir. İşte bu noktada hukuk uygulamacısını karşılaştığı somut vaktadaki uyuşmazlığın hangi kanunlar ihtilafı kuralına girdiğini tespit etmesi gerekir.

⁶¹ TEKİNALP, s. 34; AKINCI, s. 6.

hukuki olay farklı hukuki kavramlarla veya aynı kavramlar farklı anlamlar yüklenerek açıklanabilmektedir. Örneğin, zamanaşımı kavramı İngiliz ve Amerikan hukukunda uyuşmazlığın esasına değil usul hukukuna ilişkin bir mesele olarak kabul edilir. İngiliz ve Amerikan mahkemeleri, zamanaşımıyla ilgili konularda esasa uygulanacak hukuk sıfatıyla yabancı hukuku uygulamak yerine, usule *lex fori* uygulanması ilkesi gereğince bu hususu kendi hukuklarını tâbi kılarlar⁶². Bir diğer örnek, ispat yüküne ilişkindir, Kıta Avrupası ve Common Law hukuk sistemi arasında da vasıflandırma farkı bulunmaktadır. Türk hukuku da dahil kıta Avrupa'sında ispat yükü esasa ilişkin kabul edilmekteyken Common Law sisteminde usuli bir husus olarak vasıflandırılmaktadır⁶³. Bu gibi bağlama konusunun farklı hukuki kavramlarla açıklandığı durumlara; “bağlama konusunda vasıf ihtilafı” veya “bağlama konusunda vasıflandırma problemi”, bunların çözümü için yapılan hukuki yorum ve muhakemeye de “vasıflandırma” adı verilmektedir.

Kanunlar ihtilafı kurallarında, belirli bir bağlama konusunun hangi hukuka tâbi olacağı somut vakıanın belirli noktaları kullanılarak gösterilir. Bağlanma noktası denilen bu noktalar, hukuki işlemin gerçekleştiği yer, örneğin haksız fiilin gerçekleşme yeri (MÖHUK m. 34), ya da hukuki olayla ilgili kişi veya kişilerin milliyeti, örneğin ehliyetin ilgili kişinin milli hukuku (MÖHUK m. 9) gibi somut vakıanın belirli unsurlarıdır⁶⁴. Bir bağlama noktasının farklı iki hukuk sisteminde değişik anlamları olabilir⁶⁵. Bu çerçevede kanunlar ihtilafı kuralındaki bağlama konusu ile uygulanacak hukuk arasındaki köprüyü kuran aynı bağlama noktası farklı hukuk sistemlerinde farklı devletlerin hukukunu yetkili kılabilir. İşte bu durumda bağlama noktasında vasıf ihtilafı söz konusu olur. Bağlama noktasından kaynaklanan vasıf ihtilafına doktrinde *lex fori*'nin uygulanacağı hususunda fikir birliği olduğu söylenebilir⁶⁶. Bağlama konusunda vasıflandırma problemlerinin çözümüne hangi hukukun uygulanacağı hususu ise doktrinde tartışmalıdır.

Bağlama konusu vasıflandırmasına ilişkin en yaygın ve en pratik metot, vasıflandırmanın *lex fori*ye göre yapılmasını öneren görüştür. Bu metodun tercih edilmesinin nedeni, *lex causae*'nin tespit edilebilmesi için öncelikle uyuşmazlığın türünün tespit edilmesi gerekmesidir. Zaten vasıflandırma sorunu tam da bu noktada ortaya çıkacaktır. *Lex fori* hâkim açısından da en pratik metottur. Örneğin ortada henüz akdedilmiş bir sözleşme yokken ve taraflar sözleşme görüşmelerini sürdürürken birinin diğerine zarar vermesi bazı hukuk sistemlerinde haksız fiil vakıası olarak vasıflandırılacakken, sözleşme

⁶² EHRENZWEIG, s. 677.

⁶³ DOĞAN, s. 805-806.

⁶⁴ Yukarıda işlenen konulardan örnek vermek gerekirse aynı haklara uygulanacak hukuk için tasarruf işlemin gerçekleşme yeri, taşınmakta olan malların varma yeri, kazanılmamış haklar için malın son bulunduğu yer, tescilli gemi ve hava araçları için sicil yeri ifadelerinin her biri esasında bir bağlama noktasını işaret etmektedir.

⁶⁵ Örneğin yerleşim yeri kavramına, Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde ve Anglo- Amerikan hukuk sistemlerinde farklı anlamlar yüklenmektedir. İngiliz hukukuna yerleşim yeri kavramı ikiye ayrılmıştır Bunlar Türk kültüründe “kişinin memleketi” kavramına yaklaşan ama farklı bir kavram olan ve kişinin doğduğu yeri ifade için kullanılan “domicile of origin” ve Türk hukukundaki yerleşim yeri kavramına daha yakın olan kişinin iradesiyle seçtiği “domicile of choice” kavramlarıdır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. FAWCETT, CARRUTHERS s. 134.

⁶⁶ ÇELİKEL, ERDEM, s. 88; NOMER, s. 105.

görüşmeleri esnasında tarafların birbirlerine verdikleri zararı “culpa in contrehendo” teorisi çerçevesinde sözleşmeden doğan borç olarak niteleyen hukuk sistemleri de bulunmaktadır. İlk etapta bağlanma konusuna uygulanacak kanunlar ihtilafı kuralı tespit edilmelidir ki, lex causae tespit edilebilir. Herhangi bir vasıflandırma yapmak için elinde lex fori’den başka enstrüman bulunmadığından, hâkim bu aşamada vasıflandırmayı ancak lex fori’ye göre yapabilecektir. Usule ilişkin meseleler genel bir milletlerarası hukuk prensibi olarak lex fori’ye tâbi olduğundan, usule ilişkin konuların vasıflandırılmasında ve bir hususun usule ilişkin olup olmadığı noktasında da genel kabul gören vasıflandırma metodu lex fori’dir⁶⁷.

Doktrinde bir diğer görüşe göreyse uyumsuzluk konusuna uygulanan en sıkı irtibatlı hukukun, uyumsuzluk konusunu vasıflandırma noktasında da en sıkı irtibatlı hukuk olduğu kabul edilmelidir⁶⁸. Şöyle ki, uyumsuzlukla lex fori arasında çok cılız bir irtibat olması mümkündür. Hatta özellikle uyumsuzlukla hiç ilişkisi olmayan bir devlet mahkemesini, taraflardan pazarlık gücü daha fazla olan, diğerine yetki anlaşması ile dayatmış olabilir. Bilindiği üzere yetkili mahkemenin seçimi otomatik olarak uygulanacak usulün de seçimi anlamına gelmektedir zira genel bir milletlerarası hukuk prensibi olarak usule hâkimin hukuku uygulanır. Dolayısıyla taraflardan birinin menfaati doğrultusunda yani “Forum Shopping”⁶⁹ teşkil edecek şekilde belirli bir mahkemede dava açılmış olabilir. Keza, yabancılık unsuru içeren uyumsuzlukta bağlama konusu hukuki müessese lex fori’de düzenlenmemiş de olabilir. Dolayısıyla lex foriye göre vasıflandırma yapmak yerine uyumsuzluğun esasına uygulanan lex causae’ye göre vasıflandırma yapılması daha uygun olacaktır. Ancak vasıflandırma aşamasında henüz lex fori tespit edilmediğinden önce lex fori’ye göre vasıflandırma yapılmalı akabinde tespit edilen lex causae’ye göre tekrar vasıflandırma yapılmalıdır. Lex Causae görüşü doktrinde eleştirilmektedir zira bu görüş benimsenecek olursa ve lex foriye göre yapılan vasıflandırmanın ardından tespit edilen lex causae’ye göre yapılan ikinci vasıflandırma sonucu uyumsuzluğun çözümünde yetkili farklı bir lex causae belirlenirse, aynı mantıkla acaba ikinci lex causae ile yeniden vasıflandırılma yapılmalı mıdır? Cevabın olumlu olması halinde bu mükerrer vasıflandırmalar ne kadar kez tekrarlanmalıdır? Eğer ikinci lex causae tespit edilince artık ona göre tekrar vasıflandırma yapılmayacaksa birinci lex causae tespit edilince neden tekrar vasıflandırma yapılmıştır? Bu yöntem bir kısırdöngü yaratabilecektir⁷⁰. Lex causae görüşüne yöneltilen eleştirilere katılıyoruz, kanaatimizce söz konusu görüş eleştirilere tatmin edici bir cevap sunamamaktadır. Bununla birlikte bazı hususların lex causae’ye göre vasıflandırılması gerektiği görüşü yine de ağır basmaktadır. Örneğin tarafların uyumsuzluğun çözümüne yetkili hukuku seçme hakkı

⁶⁷ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 58.

⁶⁸ DESPAGNET, s. 259.

⁶⁹ Forum Shopping terimi, tarafların, kendi lehlerine en uygun yargılamayı sağlamak için belirli bir yargı alanı veya mahkemeyi seçme stratejisini ifade eder. Bu durum, tarafların farklı yargı bölgelerinde farklı kararlar alınabileceğini bildiklerinde ortaya çıkar ve en avantajlı sonuçları elde edebilecekleri bir yargı alanı arayışına girerler. Türk hukukunda her ne kadar Forum Shopping’i açıkça yasaklayan bir hüküm olmasa da davaların mevcut uyumsuzluklarla yapay kurularak, uyumsuzlukla irtibatı zayıf mahkemelerde açılması hakkın istismarı olarak değerlendirilmekte ve tasvip edilmemektedir. ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 462; EKŞİ, s. 264; COLLIER, s. 85.

⁷⁰ TEKİNALP, s. 38; ÇELİKEL, ERDEM, s. 81.

söz konusu olduğunda, MÖHUK m. 24 uyarınca tarafların seçtikleri hukuk uyumsuzluğun her veçhesine ve bu kapsamda vasıflandırmaya da uygulanmalıdır⁷¹.

Lex causae'nin uygulanması hususunda genel kabul görmüş ve bu makalenin konusu bakımından daha önemli bir diğer husus ise aynı haklara ve aynı hakların konusunu teşkil eden eşyalara ilişkindir. Doktrindeki genel kabule göre, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki aynı hakların doğumu, kaybı, niteliği, çeşitleri ve eşyanın bütünleyici parça veya eklenti vasfı olup olmadığı, zilyetlik, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi, kanuni rehin hakları, ile aynı bir tasarrufun sebebe bağlı olup olmadığı hususlarına uygulanacak hukuk, lex fori'ye göre değil aynı hak statüsüne göre belirlenmektedir⁷².

Lex fori metodunun ve lex causae metotlarının yanı sıra doktrinde vasıflandırılmada karşılaştırmalı hukuktan yararlanılmasını öneren bağımsız metot, esas olarak lex fori metodunu uygulamakla beraber gerektiğinde lex causae kavramlarını da dikkate alan ve yabancı hukukta bir kavramın karşılığı tam olarak lex fori de yoksa bunu lex foriye uyarlamayı öneren “genişletilmiş lex fori” metodu ve önce iç hukuku ve bağımsız kavramlardan yararlanarak lex causae'nin tespit edilmesini sonra lex causae'nin uyumlanmasını öngören “kademeli yorum” metotları da bulunmaktadır⁷³.

Nihayet, vasıflandırmaya yönelik teklif edilen bu değişik çözüm metotlarından herhangi birinin tercih edilmesi hususunda yasal bir zorunluluk yoktur. Bu değişik görüşler, hâkimin milletlerarası özel hukuk hakkaniyetine göre karar vermesine yardımcı olmak adına önerilen doktriner metotlardan ibarettir⁷⁴. Uygulamada ve doktrinde son yıllarda her vasıf ihtilafı vakiasının, ayrı ayrı ele alınması ve milletlerarası özel hukuk adaletine göre vakıaya en uygun metodun tercih edilmesi çözümü yaygınlaşmaktadır⁷⁵.

2. MÖHUK m. 21 Kapsamındaki Taşınır ve Taşınmazların Bütünleyici Parçalarının ve Eklentilerinin Vasıflandırılması

Doktrinde bizim de katıldığımız çoğunluk görüşüne göre, bütünleyici parça ve eklenti ayırımında, vasıflandırmanın, lex fori yerine, aynı hak statüsüne göre yapılması daha uygundur⁷⁶. Şöyle ki, aynı haklar eşyalar üzerinde kurulabilen mutlak haklardır⁷⁷. Milletlerarası özel hukukta, aynı hakların konusunu teşkil eden eşyaların, eşya olma niteliğini ne zaman kazanıp ne zaman kaybettikleri, taşınır veya taşınmaz olup olmadıkları, hangi cisimlerin asıl şeyin bütünleyici parçası hangisinin eklenti olduğu hususlarının lex fori'ye göre değil, daha sıkı irtibatlı olduklarına şüphe olmayan aynı hak statüsüne tâbi tutulması, daha sağlıklı sonuç verecektir. Dolayısıyla yabancılik unsuru taşıyan hukuki işlem ve

⁷¹ ÇELİKEL, ERDEM, s. 88.

⁷² TEKİNALP, s. 172.

⁷³ TEKİNALP, s. 38; ÇELİKEL, ERDEM, s. 82-83.

⁷⁴ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 59.

⁷⁵ CHESHIRE NORTH, s. 36; ÇELİKEL, ERDEM, s. 85; GÖĞER, s. 80.

⁷⁶ TEKİNALP, s. 254.

⁷⁷ OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 25.

ilişkilerde aynı hakların konusu olan eşyaların bütünleyici parçaya dönüşüp dönüşmedikleri veya eklenti niteliği taşıyıp taşımadıkları, hâlâ eşya vasfı taşıyıp taşımadıkları hususu MÖHUK m. 21 uyarınca aynı hak statüsüne göre belirlenecektir.

Eklentiler bütünleyici parçalardan farklı olarak asli eşyadan ayrı bağımsız birer eşyadır. Bu nedenle, bütünleyici parçaların aksine, eklentilerin üzerlerinde bağımsız aynı haklar tesis edilebilir. Hatta, eklenti ile özgülendiği asıl eşya farklı kişilerin mülkiyetinde olabilir. Bütünleyici parçaların hukuki statüsü eklentilerinden bu denli farklı olmasına rağmen, çoğu zaman birçok unsurun, bütünleyici parça mı yoksa eklenti mi olduğu hususunda tereddüt yaşanabilmektedir. Keza aynı eşyanın farklı hukuk sistemlerinden birinde bütünleyici parça diğ erinde eklenti olarak vasıflandırılmaları da mümkündür. Bu tip vasıflandırma ihtilafları aynı hak statüsüne tâbidir⁷⁸. MÖHUK’ da aynı hak statüsü iki farklı maddede düzenlenmiştir. Madde 21’ de aynı haklara uygulanacak genel kanunlar ihtilafı kuralı düzenlenmiştir. Madde 22’ de taşıma araçlarının özel durumunda ötürü ayrı bir aynı hak statüsü belirlenmiştir. Madde 22 kapsamına girmeyen tüm eşyalar için ise aynı hak statüsü m. 21’ e göre tespit edilir.

3. MÖHUK m. 22 Kapsamındaki Taşıma Araçlarının Parçalarının ve Eklentilerinin Vasıflandırılması

MÖHUK m. 22 uyarınca madde kapsamına giren gemi, hava araçları ve raylı taşıma araçları trenlerin aynı statüsü fiilen buldukları yer değil menşe yeri hukukuna tâbidir. Menşe yeri hava ve deniz taşıma araçlarında aynı hakların tescil edildiği sicil yeri, deniz taşıma araçlarında bu sicil yeri yoksa bağlama limanı, raylı taşıma araçlarında ruhsat yeridir. Doktrinde bizim de katıldığımız bir görüşe göre, taşıma araçlarının buldukları yer, fiilen dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, sicile kayıtlı oldukları yer kabul edilmelidir⁷⁹. Dolayısıyla taşıma araçları için sicile kayıtlı oldukları yer sabitlenmiş bir “situs” olarak düşünölmelidir.

Bu durumun diğ er tüm eşyalarda rastlanmayan ilginç sonuçları vardır. Zira geminin eklentisi ile geminin kendisi için farklı “situs” lar söz konusu olabilir. Örneğin X gemi siciline kayıtlı gemi, L limanında demirlemiştir. Geminin maliki, konusu geminin pruvasında bulunan “gemi başı süsü” (figurehead) diye tâbir edilen heykelin satımı olan bir sözleşmeyi L limanında alıcıyla yazılı şekilde akdeder. Bu noktada, heykelin mülkiyetinin sadece satım sözleşmesinin akdedilmesiyle alıcıya geçip geçmediğinin tespit edilmesi için öncelikle söz konusu heykelin mülkiyetinin tek başına devrinin mümkün olup olmadığının tespit edilmesi gerekir. Eğer heykel geminin bir eklentisi ise ayrı bir eşya vasfı olduğundan gemiden ayrı bir mülkiyet hakkı konusudur ve tek başına satılıp mülkiyeti devredilebilir. Böyle bir ihtimalde, MÖHUK m. 21 uyarınca aynı hak statüsü olarak heykel üzerindeki aynı haklara ilişkin tasarruf işlemine, tasarruf işlemi sırasında heykelin bulunduğu devletin hukuku

⁷⁸ ACUN-MEKENGEÇ, Aynı Haklar, s.25 vd., TEKİNAY, AKMAN, BURCUOĞLU, ALTOP, s. 539.

⁷⁹ GÖĞER, s. 33.

yetkili olacaktır⁸⁰. Bu noktada, heykelin geminin parçası sayılıp sayılmadığının, başka bir ifadeyle, geminin bütünleyici parçası mı yoksa eklentisi mi olduğunun vasıflandırılması belirleyici olacaktır. Zira heykel bütünleyici parça ise eşya vasfı taşımayacağından, L ülkesi hukukuna göre mülkiyetin nakli için zilyetliğin devri gerekmesee dahi, satım sözleşmesiyle mülkiyet geçmeyebilir. Peki eşyanın bütünleyici parça mı eklenti mi olduğuna ilişkin vasıflandırmaya hangi hukuk uygulanmalıdır?

Birçok parçadan oluşan geminin bütünleyici parçası demek bir bakıma geminin kendisi demektir. Bu itibarla, gemi nelerden oluşur sorusuna şüphesiz geminin aynı hak statüsü yani geminin menşee yeri hukuku uygulanmalıdır. Gemi X ülkesinin gemi siciline kayıtlı olduğuna göre üzerinde bulunan heykelin de X ülkesi eşya hukukuna ve yerel denizcilik adetine göre bütünleyici parça olup olmadığı değerlendirilmelidir. Zira geminin bir eşya olarak nelerden meydana geldiğinin tespitine kanaatimizce kendi aynı statüsü yetkili olmalıdır. Tıpkı bir eşyanın, gemi veya hava aracı olarak vasıflandırılmasının menşee yeri hukukuna, yani bu olayda sicil yeri hukukuna göre yapıldığı⁸¹ gibi, taşıma aracının bileşenlerinin başka bir deyişle bütünleyici parçalarının nelerden ibaret olduğu da yine sicil yerine göre tespit edilmelidir. Geminin menşee yerine göre heykel geminin bir bütünleyici parçası ise, geminin uğradığı limandan limana geminin tanımı ve/veya bütünleyici parçalarının nelerden ibaret olduğu değişmemelidir. Eğer geminin menşee yerine göre heykel eklentiyse, kanaatimizce MÖHUK m. 21 uyarınca LRS (işlem anında heykelin bulunduğu liman yeri hukuku) mülkiyetin intikal edip etmediği hususunda yetkili olabilecektir.

Kaldı ki, gemi siciline bir takım önemli eklentilerin kaydedilmesi de mümkündür. Keza uçak sicilinde de yine eklentilerin şerh düşülmesi mümkündür. Eklentilerin asıl şeyin ekonomik amacına özgülendiği yerel adetlere göre veya malikin bu yönde irade beyanından anlaşılabilir⁸². Bu noktada gemi sicilinde bazı unsurların eklenti olarak kaydedilmesi malikin bu unsurları gemiye özgülleme yönünde irade beyanı olarak kabul edilmelidir⁸³. Dolayısıyla sicil yerinde eklenti olarak kaydedilmiş olan eşyanın başka bir devlette bütünleyici parça sayılmaması gerekir. Başka bir deyişle, gemi siciline eklenti olarak kaydedilen unsurların kanaatimizce, artık eklenti mi bütünleyici parça mı diye vasıflandırılmasına gerek yoktur.

⁸⁰ Eğer heykelin bulunduğu liman ülkesinin hukukuna göre mülkiyetin devrine ilişkin satım sözleşmenin kurulması, mülkiyetin devri için yeterliyse, ayrıca zilyetliğin devri gerekmiyorsa heykelin mülkiyeti, mal alıcıya teslim edilmeden intikal edecektir. Mülkiyetin devri için ayrıca zilyetliğin de devri gerekiyorsa, heykelin mülkiyeti, heykel alıcıya teslim edilene kadar geminin malikinde kalacaktır. Örneğin liman ülkesi Fransa ise taşınırın mülkiyetinin devri için satım sözleşmesinin akdedilmesi kafidir. *Code Civil Français Art-1196: Dans les contrats ayant pour objet l'aliénation de la propriété ou la cession d'un autre droit, le transfert s'opère lors de la conclusion du contrat. Ce transfert peut être différé par la volonté des parties, la nature des choses ou par l'effet de la loi. Le transfert de propriété emporte transfert des risques de la chose. Toutefois le débiteur de l'obligation de délivrer en retrouve la charge à compter de sa mise en demeure, conformément à l'article 1344-2 et sous réserve des règles prévues à l'article 1351-1.*

⁸¹ TEKİNALP, s. 335, ACUN-MEKENGEÇ, Aynı Haklar, s.168.

⁸² OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 338.

⁸³ Tapu sicilinin beyanlar hanesine eklenti olarak kaydedilen eşyalar için; OĞUZMAN, SELİÇİ, OKTAY-ÖZDEMİR, s. 337.

Konuya ilişkin finansal kiralama ile ilgili bir diğer örnek vermek faydalı olabilir. Örneğin, bir X ülkesi vatandaşına ait bir ticaret gemisi yabancı Y ülkesinin gemi siciline kayıtlıdır. Gemi açık denizde seferdeyken mürettebatın buzdolabı olarak kullandığı konteynır tipi soğutuculu depo bozulur. Söz konusu depo zeminde kendi ağırlığı ile sabit durmaktadır. Gemi adamlarının erzağının bozulmaması için gemi en yakın liman olan L devletinin limanına uğrar. Malik, kendi memleketinde kurulu bir finansal kiralama şirketi ile konusu soğutucu depo olan bir finansal kiralama sözleşmesi akdeder. Finansal kiralama şirketi Limanın bulunduğu L devletindeki bir firma ile irtibata geçer ve banka havalesi ile ücretini ödeyerek satın aldığı buzdolabının limanda gemiye teslim edilmesini sağlar. L devleti tropikal bir ülkedir ve oranın yerel denizcilik adetine göre buzdolabı olmadan yiyecekler çok hızlı bozulduğundan gemi adamları için buzdolabı ciddi bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla, L hukukunda geminin işletilmesini zora soktuğundan buzdolabı geminin bütünleyici parçası⁸⁴ olarak vasıflandırılmaktadır⁸⁵. Geminin kayıtlı olduğu yabancı gemi sicilinin bulunduğu Y kutba yakın soğuk bir memleketir ve oranın yerel denizcilik adetlerine göre gemide buzdolabının yokluğu geminin işletilmesinden beklenen ekonomik amacı⁸⁶ yerine getirmesini sekteye uğratmaz. Başka bir ifadeyle menşe yeri olan sicil yerinin “lex registrati” yerel denizcilik adetlerine ve dolayısıyla hukukuna göre ise buzdolabı eklenti olarak vasıflandırılmaktadır.

Bu örnek olayda vasıflandırmanın tâbi olacağı hukuk için üç alternatif söz konusudur. İlk seçenek vasıflandırmanın dava nerede açıldıysa oranın hukukuna yani lex fori’ye göre yapılmasıdır. İkinci seçenek, bütünleyici parça mı veya eklenti mi olduğu tartışmalı cismin asıl şeye bağlandığı, ona tâbi kılındığı esnada, asıl şeyle birlikte buldukları yer hukukuna, yani LRS’ye göre yapılmasıdır. Nihayet üçüncü alternatif ise geminin menşe yerine göre vasıflandırmanın yapılmasıdır. Uyuşmazlık konusu eşya, X devletinde kurulu finansal kiralama şirketiyle akdedilmiş finansal kiralama sözleşmesinin konusudur ve uyuşmazlık X devletinin mahkemesinde görülmektedir. Kanaatimizce X devletinin hakiminin hukukunda kanunlar ihtilafı kurallarının devreye girmesini engelleyen bir doğrudan uygulanan kural yoksa⁸⁷ buzdolabının bütünleyici parça olup olmadığı menşe yeri yani sicil yeri hukukuna göre tayin edilmelidir.

⁸⁴ Gemi birçok farklı malzeme ve parçanın bir araya gelmesiyle oluşan bir birleşik (mürekkep) eşyadır. Gemiye oluşturan bu bileşenleri asıl şey ve bütünleyici parçalar olarak tasnif etmek mümkündür. Geminin omurgası, iç ve dış kaplamaları, kemereleleri, döşekleri, güvertesi, bordaları, bacası köprüsü ve kaptan köşkü asıl şeyi, bu sayılanlardan ibaret iskelet üzerine monte edilen diğer tüm parçalar ise geminin bütünleyici parçalarını oluşturmaktadır. Hepsini bir araya gelerek eşya hukuku anlamında birleşik bir eşya olan gemiyi oluşturmaktadır. SÖZER, s. 28, YETİŞ-ŞAMLI, s. 47 vd.; ERGÜNE, s. 45.

⁸⁵ Sözer’e göre yolcu kamaralarındaki eşya ve mefruşat, yemekhanelerdeki masa ve sandalyeler ve mutfak donanımı gemilerin bütünleyici parçalarıdır. SÖZER, s. 65; Karşı görüşe göre ise söz konusu unsurlar geminin eklentileridir. OKAY, s. 101.

⁸⁶ YETİŞ-ŞAMLI, s. 51; Yazara göre yokluğunda asıl şeyin kendisinden beklenen ekonomik amacı yerine getirebilmesinin mümkün olmadığı parçalar da bütünleyici parça sayılacaktır. Uzun seferlerde gemi adamlarının yiyecek saklama ihtiyacını sağlayan buzdolabı kanaatimizce ekonomik bağlantı koşulunu sağlamaktadır. Aynı yönde ERGÜNE, s. 45.

⁸⁷ Örneğin Türk hukukunda finansal kiralama konusunun eşya vasfını düzenleyen FFFK m.19/2’nin lex forinin doğrudan uygulanan kuralı olduğu kabul edilecek olursa sa bu durumda kanunlar ihtilafı kuralları hiç uygulanmayabilecektir. Dolayısıyla bu ihtimalde buzdolabının eklentimi bütünleyici parçayı olduğunun vasıflandırması hiç yapılmayabilir. Bir

C. FFFK M. 19/2 KAPSAMINA GİREN BÜTÜNLEYİCİ PARÇALAR ÜZERİNDEKİ AYNI HAKLARA İLİŞKİN MESELELERE UYGULANACAK HUKUK

1. Finansal Kiralama Sözleşmesine ve Sözleşme Konusu Eşyaların Aynından Kaynaklanan Hususlara Uygulanacak Hukuk Ayrımı

Türk hukukunda finansal kiralama sözleşmesinin bazı unsurları kira sözleşmesine benzemektedir. Bununla birlikte bilhassa kira süresinin sonunda kiracıya malı satın alma hakkı verdiği durumlarda, finansal kiralama sözleşmesinin daha ziyade taksitle satım sözleşmesine yaklaştığı söylenebilir⁸⁸. Sonuç olarak, finansal kiralama sözleşmesinin, her iki müesseseden de farklı olduğu, temelinde finansman amacı bulunan⁸⁹, özel bir kanunla düzenlenmiş isimli, diğer bir ifadeyle bir tip sözleşme olduğu kabul edilmektedir⁹⁰.

6361 sayılı yürürlükteki FFFK, 3226 sayılı mülga FFK'nın aksine yabancı finansal kiralama şirketlerinin Türkiye'de şube açmasına imkân tanımamaktadır. Buna karşın Türkiye'de kurulu finansal kiralama şirketleri FFFK m. 8 uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan izin alarak yurtdışında şube açabilmektedir. Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtdışında kurulu finansal kiralama şirketleriyle finansal kiralama sözleşmesi akdedebilmesi ise FFFK m. 21 uyarınca belirli şartlara uymak kaydıyla mümkündür⁹¹. Tüm bu ihtimallerde, finansal kiralama sözleşmelerinin yabancılik unsuru taşıması söz konusu olabilecektir.

Yabancılik unsuru taşıyan ve FFFK kapsamına giren finansal kiralama sözleşmeleri hakkında MÖHUK kanunlar ihtilafı kuralları uygulanacaktır. Finansal kiralama sözleşmesinden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuka ilişkin genel hüküm m. 24'tür. Finansal kiralama sözleşmesinin konusu taşınır eşya ise, bu hususa ilişkin özel bir hüküm olmadığından finansal kiralama sözleşmelerinden doğan borçlara uygulanacak hukuk m. 24 hükmüne göre belirlenecektir. Buna karşın finansal kiralama konusu eşya bir taşınmaz ise, MÖHUK m. 25 uyarınca, taşınmazlara veya onların kullanımına ilişkin sözleşmeler taşınmazın bulunduğu ülke hukukuna tâbi olduğundan finansal kiralama sözleşmesine taşınmazın bulunduğu ülke hukuku uygulanacaktır.

Finansal kiralama sözleşmesine konu olabilecek eşyalara ilişkin bir hüküm olan FFFK m. 19/2, tarafların sözleşmeden doğan borçları ve şahsi alacak haklarıyla değil, yukarıda da izah edildiği üzere eşya hukuku ve aynı haklarla ilgili bir meseledir. Bilhassa ayrı bir eşya iken kiralanan akabinde, başka bir eşyaya monte edilerek onun bütünleyici parçası olan malın hukuki durumu aynı hak statüsüne

---

sonraki başlıkta FFFK m.19/2'nin Türk hukukunda bir doğrudan uygulanan kural teşkil edip etmediği hususu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

⁸⁸ TOPUZ, s. 104.

⁸⁹ TOPUZ, s. 180; KUNTALP, PEKGÜÇLÜ, s.7.

⁹⁰ KUNTALP, s. 78.

⁹¹ Yurtdışından Yapılacak Finansal Kiralama İşlemlerine İlişkin Sözleşmelerin Tesciline Dair Genelge, m. 4 uyarınca Sınır ötesi finansal kiralama işlemlerinde, ortalama yıllık kira toplamının 100.000 ABD Dolarından fazla olması şartıyla; Hava aracı, Gemi, Tıbbi cihaz vveYüksek teknoloji ürünü (bu husus Türkiye'de kurulu bir üniversite tarafından düzenlenecek belge ile tevsik edilmelidir.) olan mallara ilişkin sözleşmeler tescil edilir.

ilişkindir⁹². Şöyle ki, yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklandığı üzere TMK m. 684/2 uyarınca bu şekilde bütünleyici parçaya dönüşen mal, bağımsız eşya vasfını kaybeder. Birleşme anında, üzerindeki aynı haklar sona erer ve parçası haline geldiği birleşik eşyanın maliki, birleşik eşyanın içindeki bütünleyici parçanın da maliki olur. Bu çerçevede, bütünleyici parça haline gelmeden önce var olan aynı haklar açısından bir eşyanın başka bir eşyayla birleştirilerek onun bütünleyici parça haline getirilmesi, tıpkı eşyanın fiziken yok edilmesinde olduğu gibi aynı hakkı sona erdiren bir işlemdir. Bir hakkı sona erdiren, onu başkasına geçiren, değiştiren, sınırlandıran veya kısaca hakka doğrudan etki eden işlemler tasarruf işlemi olarak kabul edilir. Başka bir deyişle bir eşyanın, bütünleyici parçaya dönüştürülmesi üzerindeki aynı hakları sona erdirdiği için bir tasarruf işlemidir⁹³. Aynı haklar üzerindeki tasarruf işlemlerine uygulanacak hukuk ise aynı hak statüsüne tâbidir⁹⁴. Dolayısıyla bu husus MÖHUK m. 24 ve 25 ile düzenlenen sözleşme statüsüne dahil değildir.

Konusu taşınır eşya olan finansal kiralama sözleşmesinden doğan borç ilişkisine uygulanacak hukuku tarafların MÖHUK m. 24 uyarınca seçmesi mümkündür. Konusu taşınmazlar olan finansal kiralama sözleşmeleri için ise MÖHUK m. 25 uyarınca hukuk seçimi yapılamaz. Hukuk seçimi taraflarca, sözleşmeye bir hüküm konulmak suretiyle veya ayrı bir sözleşme olarak, her zaman, hatta uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra dahi yapılabilir veya değiştirilebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir (MÖHUK m. 24/3). Sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen üstü kapalı hukuk seçimi de geçerlidir (MÖHUK 24/1). MÖHUK m. 24 uyarınca seçilecek hukukun mutlaka egemen bir devlet hukuku olması gerekir. Başka bir ifadeyle, herhangi bir devletin kanun koyucusu tarafından düzenlenmemiş, hiçbir devletin hukuk sistemine dahil olmayan “Lex Mercatoria”, ve benzeri anasyonel nitelikteki kuralların⁹⁵ MÖHUK m. 24 uyarınca sözleşmeye uygulanacak hukuk olarak seçilmesi mümkün değildir⁹⁶. Taraflar yaptıkları hukuk seçiminin, sözleşmenin tamamına veya belirli bir kısmına uygulanmasını kararlaştırabilirler (MÖHUK m. 24/2). Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde ise sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad mesken hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir (MÖHUK m. 24/4). Karakteristik edim ifadesi kanunda tanımlanmamıştır. Doktrinde bu ifadeden bir sözleşmeyi diğerinden ayırmaya yarayan, sözleşmeye adını

⁹² ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 289; TEKİNALP, s. 254-255.

⁹³ OĞUZMAN, BARLAS, s.185; ANTALYA, TOPUZ, s. 211; BELEN, s. 98.

⁹⁴ ÖZEL, ÇINAR, s. 329; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 287; AKINCI, s. 72.

⁹⁵ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 331-332; TEKİNALP, s. 282; GÜNGÖR, s. 181.

⁹⁶ SCHMITTHOFF, s., 48, Bununla birlikte lex mercatoria gibi anasyonel hukukların uyuşmazlığa uygulanacak maddi hukuk olarak tahkim yargılaması çerçevesinde seçilmesi mümkün olabilir. GÜVEN, s.42.

veren edim anlaşılması gerekir. Karakteristik edim borcu için, sözleşmeye rengini ve adını veren, türünü belirleyen, sözleşmede bariz ve üstün bir rol oynayan, sözleşmeye “damgasını vuran edimdir” şeklinde tanımlayabiliriz⁹⁷. Karakteristik edim borcunu tespit etmek için pratik bir yol, genellikle para borcunun karşı edimi olmasıdır⁹⁸. Finansal kiralama sözleşmesinde karakteristik edim borcu şüphesiz kiralaanın edim borcudur.

Son olarak, sözleşmeden doğan borç ilişkilerine m. 24’te yer alan kanunlar ihtilafı kuralları uygulanarak tespit edilecek *lex causae*’nin uygulanmasının istisnalarının olduğunu belirtmek gerekir. Şöyle ki, kamu düzeninden kaynaklanan ve doğrudan uygulanan kurallar adı verilen bazı yasal düzenlemeler, kanunlar ihtilafı kurallarını devre dışı bırakarak, ilgili özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkiler yabancılık unsuru içersin veya içermesin, doğrudan uygulanırlar.

2. Genel Olarak Doğrudan Uygulanan Kural Kavramı ve Kamu Düzeni Denetiminden Farkı

Türk milletlerarası özel hukukunda doğrudan uygulanan kurallar ilk kez 5718 sayılı MÖHUK ile kanunda düzenlenmiştir. MÖHUK’ta bu husus “Türk Hukukunun doğrudan uygulanan kuralları” (m. 6) ve “Doğrudan uygulanan kurallar” (m. 31) başlıklı iki maddede düzenlenmiştir. MÖHUK m. 6 hükmü, herhangi bir konu sınırlaması olmadan Türk hakimine, *lex fori*’nin doğrudan uygulanan kurallarını evleviyetle uygulamasını emreder. MÖHUK m. 31 hükmü ise, sadece sözleşmeden doğan ilişkiler için uygulanır. Anılan hükme göre, yabancı bir devletin hukukunun sözleşmeyle sıkı ilişkili olması koşuluyla, söz konusu yabancı hukukun doğrudan uygulanan kurallarını uygulayıp uygulamamak konusunda hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.

Bu iki hüküm arasındaki farka değinmeden önce genel olarak doğrudan uygulanan hukuk kavramının tanımlanması uygun olacaktır. Öncelikle MÖHUK’da yer alan her iki maddede de böyle bir tanıma yer verilmeden, doğrudan uygulanan hukuk teriminin kalıp olarak kullanıldığı, bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğinin doktrine ve içtihadı bırakıldığını belirtmek gerekir. Sözleşmelere uygulanacak hukuk konusunu, Avrupa Birliği üyesi ülkeler için düzenleyen Roma I Tüzüğü’nde ise doğrudan uygulanan kurallar için, bir devletin, politik, sosyal veya ekonomik organizasyonu gibi kamusal çıkarlarının korunması için, uygulama alanına giren tüm durumlara, bu Tüzük uyarınca sözleşmeye

⁹⁷ DEMİRKOL, s. 250. Finansal kiralama sözleşmesine adı veren karakteristik edim borcu şüphesiz finansal kiralama şirketinin borcudur. Bu çerçevede hukuk seçimi yapılmadığı takdirde sözleşmeden doğan uyuşmazlıkların çözümüne finansal kiralama şirketinin merkezinin bulunduğu yer hukuku uygulanacaktır. Tabi bu noktada hukuku seçimi yapılmamış olduğu tüm durumlarda karakteristik edim borçlusunun bulunduğu yer hukukunun uygulanmasının mutlak bir kural olmadığını belirtmek gerekir. Şöyle ki, hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur (MÖHUK 24/4).

⁹⁸ SARGIN, s. 37 vd.; TEKİNALP, s. 289-290; ACUN-MEKENGEÇ, Leasing, s.118. Örneğin eser, kira, satım gibi iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden her birinde taraflardan birinin sözleşme ile borçlandığı edim bir miktar para ödenmesinden ibarettir. Dolayısıyla bu sözleşmeleri birbirinden ayırt etmek için bu bilgi yetersizdir. Aynı örnekteki karşı edimler ise sözleşmelere adlarını veren karakteristik edim borçlarıdır.

uygulanacak hukuk ne olursa olsun, uygulanması hayati derecede önemli olan kurallar⁹⁹ olduğu belirtilmiştir.

Doktrindeki tanımlar da Roma I Tüzüğü ile uyumludur¹⁰⁰. Kocasakal'a göre doğrudan uygulanan kuralların iki temel unsuru bulunmaktadır¹⁰¹. Bunlar; (i) devletin belirli bir program dahilinde sürdürdüğü ekonomik sosyal veya siyasi politikaların hedeflerine ulaşması amacı için elzem hükümler olmaları, (ii) yabancılık unsuru içersin içermesin, kanunlar ihtilafı kurallarını deve dışı bırakarak, uygulama alanına giren konularda zorunlu olarak uygulanacak olmalarıdır.

Bu noktada acaba emredici kanun hükümleri ile doğrudan uygulanan kurallar arasında fark olup olmadığı önem arz eder. Tüm doğrudan uygulanan kurallar emredici niteliktedir fakat, tüm emredici kuralların aynı zamanda bir doğrudan uygulanan kural olduğu söylenemez. Zira her emredici kural, devletin ekonomik, sosyal ve siyasi politikalarının gerçekleştirilmesinde kritik öneme sahip değildir. Ceza hukuku idare veya vergi hukuku gibi kamu hukukuna ilişkin düzenlemeler kamu düzenine ilişkin emredici hükümler olsa da doğrudan uygulanan kural tanımını dışında tutulmaktadır. Bu kamu hukuku düzenlemelerinin kendi uygulama alanlarını bizzat kendilerinin belirleyeceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla sadece özel hukuk ilişkilerine müdahale eden ve devletin ekonomik, sosyal veya siyasi politikalarının gerçekleşmesi için kritik rol üstlenen emredici kuralların, doğrudan uygulanan kurallar olduğu kabul edilir¹⁰².

Doğrudan uygulanan kuralların gerek uygulanacak hukuk gerekse yetkili mahkemenin belirlenmesi aşamasında taraf iradesinin en fazla rol oynadığı sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde, bir bakıma taraflara sağlanan irade serbestisinin karşısında denge faktörü teşkil ettiği doktrinde ifade edilmiştir¹⁰³. Örneğin, sağ kalan eşin farklı zümreler ile farklı miras ve saklı paylarını düzenleyen hükümler devletin ekonomik, siyasi ve kamu düzeni ve güvenliği politikası gereği değildir ve kanunlar ihtilafı kurallarının yetkili kıldığı yabancı bir hukukun bu alanda uygulanması MÖHUK m. 20 uyarınca mümkündür. Dolayısıyla, hükmün doğrudan uygulanan kural olarak kabul edilmesi için, özel hukuk alanında olmasının yanı sıra devletin ekonomik, sosyal veya siyasi politikaları çerçevesinde veya kamu düzenine ilişkin olarak gözettiği, olmazsa olmaz veya bu durumda tabiri caizse “uygulanmazsa olmaz” nitelikte hükümler olması gerekir.

Kamu düzeni istisnası ile doğrudan uygulanan kuralların karıştırılması mümkündür. Yargıtay içtihatlarında da bazen MÖHUK m. 5'te düzenlenen kamu düzeni istisnası hükmü ile m. 6'da düzenlenen doğrudan uygulanan kurallar müesseseleri karıştırılabilmektedir¹⁰⁴. Esasında bu iki

⁹⁹ KOCASAKAL, Tahkim, s. 225-226.

¹⁰⁰ KOCASAKAL, Tahkim, s. 232.

¹⁰¹ NOMER, s. 343; KOCASAKAL, Kurallar, s. 52.

¹⁰² KOCASAKAL, Kurallar, s. 51.

¹⁰³ TÜYSÜZ, s.463.

¹⁰⁴ KOCASAKAL, Kurallar, s. 68-69.

müessese birbirinden oldukça farklı bir işleyişe ve farklı ihtiyaçlara cevap veren mekanizmalara sahiptir. Şöyle ki, m. 6 uyarınca kamunun ekonomik, sosyal menfaatleri gözetilerek düzenine yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde kanunlar ihtilafı kurallarını devre dışı bırakarak doğrudan for hukuku kurallarının (doğrudan uygulanan kurallar) uygulanması söz konusudur. Oysa m. 5 uyarınca kamu düzeni denetimi, mekanizması oldukça farklıdır. Bir kere kamu düzeni denetiminde, ilk önce, yabancılık unsuru taşıyan belirli bir özel hukuk işlemi veya ilişkisine kanunlar ihtilafı kuralları uygulanarak lex causae tespit edilmektedir. Dolayısıyla doğrudan uygulanan kuralların aksine kanunlar ihtilafı kurallarının devre dışı bırakılması deyim yerindeyse, baypas edilmesi söz konusu değildir. İkinci etapta kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca tespit edilen hukukun yani lex causae'nin yabancı bir hukuk olması halinde m. 5 denetimi, değerlendirilmesi aşaması devreye girecektir. Hâkim söz konusu yabancı kanun hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı kabul edilemez veya Türk hukuku açısından hakkaniyete aykırı bir yasal düzenleme olduğunu gördüğünde bu hükmü m. 5 uyarınca uygulamaktan imtina etmelidir. Yukarıda verilen sağ kalan eşin miras payı örneğinden devam edersek, yetkili yabancı hukukun ilgili miras düzenlemesi, sağ kalan eş kadın ise ona hiç miras payı öngörmüyorsa söz konusu lex causae hükmü, eşitlik ilkesine aykırı olacağından Türk hâkim tarafından m. 5 uyarınca uygulanmayacaktır¹⁰⁵. Bir uyuşmazlığın Türkiye ile ilgisi ne kadar çoksa kamu düzeni denetimi o kadar sıkı uygulanır¹⁰⁶.

Bir diğer fark ise m. 5'in istisnaen uygulanması gereken bir hüküm olmasıdır. Başka bir deyişle, esasında Türk mevzuatındaki belirli bir hükmün belirli bir durumda illa uygulanmasına ilişkin değil, aksine sadece belirli bir yabancı hukuk hükmünün kamu düzenine aykırı ise o vakıta için uygulanmamasına ilişkindir. Örneğin, aynı miras uyuşmazlığının söz konusu olduğu benzer iki somut davada hâkim MÖHUK m. 20 uygulananınca farklı iki yabancı hukuku lex causae olarak tespit etmiş olsun. Her iki lex causae'deki hükmün de TMK'nın ilgili miras hukuku hükmünden farklı düzenlemeler içerdiğini varsayalım. Bu şekildeki iki davadan birinde hâkim pekâlâ uygulanacak yabancı kanun maddesini Türk kamu düzenine aykırı diğerini ise uygun hükmedebilir. Her halükârda maddenin ele aldığı konunun Türk kamu düzeniyle ilgili olması ve ilgili yabancı maddenin aynı hususu düzenleyen Türk kanun düzenlemesinden çok farklı olması yeterli değildir. Her kamu düzenine ilişkin mesele sırf farklı düzenlendiği için Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil etmez¹⁰⁷. Görüldüğü üzere kategorik olarak belirli bir durumda belirli bir Türk kanun maddesinin uygulanması söz konusu olmamıştır. Hatta açıkça aykırılık olması halinde dahi hâkimin doğrudan TMK hükmünü uygulamak yerine, öncelikle önündeki uyuşmazlığı çözmek için lex causae'de uygulayabileceği farklı bir hüküm olup olmadığını araştırması gerekir, böyle bir hüküm de yoksa lex fori'den daha sıkı irtibatlı başka hukuku, bunlar da mümkün değilse kendi hukukunu son çare olarak uygulamalıdır¹⁰⁸. Örneğin lex causae'de konuyu

¹⁰⁵ TEKİNALP, s. 44-45; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 83-84.

¹⁰⁶ AKINCI, s. 21.

¹⁰⁷ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 101 vd.

¹⁰⁸ NOMER, s. 185; TEKİNALP, s. 45; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 130; AKINCI, s. 21-22.

düzenleyen biri özel diğeri genel nitelikli iki kanun maddesi varsa ve özel hüküm kamu düzenine açıkça aykırıysa hâkim, aynı hususu düzenleyen genel hükmü de incelemeli eğer genel hüküm de Türk Kamu hukukuna açıkça aykırı değilse onu uygulamalıdır.

Oysa *lex fori*'nin doğrudan uygulanan kurallarının uygulanması söz konusu olduğunda süreç çok daha kısa ve basittir. Hâkimin doğrudan uygulanan kural hakkında takdir yetkisi yoktur. Kanunlar ihtilafı kuralları da uygulanmaz. Hâkimin sadece konunun *lex fori*'nin doğrudan uygulanan bir kuralının uygulama alanına girdiğini tespit etmesi yeterli, söz konusu doğrudan uygulanan hükümü uygulaması ise zorunludur.

Hâkim sadece kendi hukukun doğrudan uygulanan kurallarını değil *lex causae*'nin doğrudan uygulanan kurallarını da uygulamalıdır. Ancak bu durum, doğrudan uygulanan kuralın söz konusu yabancı devletin hukukunun bir parçası yani, *lex causae*'nin bir parçası olmasının doğal sonucudur. Başka bir ifadeyle bu durum, kanunlar ihtilafı kurallarının ve dolayısıyla *lex causae*'nin devre dışı bırakılmamasının değil bizatihi *lex causae*'nin uygulanmasından ibarettir¹⁰⁹.

MÖHUK m. 31 düzenlemesinin öngördüğü mekanizma ise daha karmaşıktır. Söz konusu madde gerek *lex fori* gerekse *lex causae*'nin dışındaki üçüncü bir ülkenin, sözleşmeyle sıkı ilişkili olduğu durumlarda uygulanacaktır¹¹⁰. Bu madde uygulamasında üç husus hakkında hâkimin takdir yetkisi vardır. Birinci husus, sıkı ilişkinin var olup olmadığının takdiridir. Sözleşme ile sıkı ilişkinin tanımı kanunda yer almamaktadır. İkinci husus, üçüncü ülkenin doğrudan uygulanan kurallarının dikkate alınmamasının ileride ciddi sonuçlar doğurup doğurmayacağını hâkimin değerlendirmesidir. Dikkat edilecek olursa bir önceki cümlede “uygulanması” yerine “dikkate alması” ifadesi kullanılmıştır. Bu bilinçli bir tercihtir ve gerek “üçüncü ülke kanununu olduğu gibi uygulamak” gerekse sadece “ona etki tanımak” eylemlerini kapsayacak şekilde genel bir terim olarak kullanılmıştır. Üçüncü husus tam da bu noktaya ilişkindir. Şöyle ki, sıkı bir ilişki olduğuna kanaat getiren ve üçüncü devlet hukukunu dikkate almaya karar veren hâkimin takdirine bırakılan üçüncü husus, söz konusu üçüncü devletin doğrudan uygulanan kuralını aynen uygulamak ya da ona etki tanımak arasında seçim yapmalıdır¹¹¹.

Şimdi sırasıyla bu hususları tek tek inceleyeceğiz. Bilindiği üzere yetki anlaşması (MÖHUK 47) ve hukuk seçimi (MÖHUK 24) ticari sözleşmelerde sıklıkla kullanılan müesseselerdir. Hem yetkili mahkemenin hem de yetkili hukukun taraflarca seçildiği ve daha sonra uyuşmazlığa konu olan bir sözleşme Türk hâkimin önüne geldiğinde, hâkim üçüncü bir devletin hukukunun aslında *lex fori*'den de *lex causae*'den de uyuşmazlık konusuyla daha sıkı irtibatlı olduğunu takdir edebilir. İşte sözleşme ile

¹⁰⁹ KOCASAKAL, Kurallar, s. 70.

¹¹⁰ TÜYSÜZ, s. 467; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 379.

¹¹¹ KOCASAKAL, Kurallar, s. 78.

üçüncü devlet arasında sıkı bir irtibatın varlığının tespit edilmesi, hem MÖHUK m. 31' in uygulanmasının önkoşulu hem de hâkimin takdirine bırakılan ilk husustur¹¹².

İkinci aşamada hâkim söz konusu üçüncü devletin, uyuşmazlık konusuyla ilgili doğrudan uygulanan kuralının, uyuşmazlık için önemini ve etkisini takdir edecektir. Mesela dava konusu bir uluslararası satım sözleşmesidir ve sözleşmenin konusu olan taşının bulunduğu üçüncü devlette söz konusu eşyanın yurt dışına ihracını yasaklayan bir doğrudan uygulanan kural yürürlüktedir. Mahkeme kararının icra edilmesi aşamasında söz konusu doğrudan uygulanan kural büyük önem taşıyabilir. Şöyle ki, üçüncü ülkenin doğrudan uygulanan kuralı, mahkemenin verebileceği, malın başka bir ülkedeki davacıya teslim edilmesi yönündeki kararın tenfizine engel olabilir. Başka bir deyişle, söz konusu üçüncü ülkenin doğrudan uygulanan kuralının dikkate alınması gereken, göz ardı edilemeyecek bir husus olduğunu hâkimin takdir etmesi gerekecektir.

Üçüncü aşamada ise hâkim üçüncü devletin doğrudan uygulanan kuralını olduğu gibi uygulamak veya ona etki tanımak noktasında gene takdir yetkisini kullanacaktır. Doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre bu iki husus arasında fark bulunmaktadır¹¹³. Doğrudan uygulanan kural aynen uygulanmadan ona etki tanınabilir. Bu örnek olayda, üçüncü devletin doğrudan uygulanan kuralının sözleşmenin ifasını imkânsız hale getiren bir mücbir sebep sayılması ve tazminata hükmedilmesi, ona etki tanımak olacaktır. Diğer yandan sözleşmenin konusunun üçüncü devletin emredici kanun hükümlerine aykırı olması nedeniyle kesin hükümsüz sayılması doğrudan uygulanan kuralı uygulamak olarak değerlendirilebilir¹¹⁴.

3. FFFK m. 19/2 Doğrudan Uygulanan Kural Olarak Nitelenebilir mi?

Yabancılık unsuru ihtiva eden durumlarda, finansal kiralama sözleşmesinin konusu olan bütünleyici parça üzerinde kiralayanın mülkiyet hakkının devam edip edemeyeceği FFFK m. 19/2'nin doğrudan uygulanan kural olup olmadığına göre değişecektir. FFFK m. 19/2'nin bir doğrudan uygulanan kural olduğu kabul edildiği takdirde, Türk hâkim, yabancılık unsuru içeren finansal kiralama sözleşmelerinde dahi, sözleşme konusu bütünleyici parça üzerinde, kiralayanın mülkiyet hakkının devam edip etmediği hususunun belirlenmesinde kanunlar ihtilafı kurallarını uygulamayacak, sadece FFFK m. 19/2 uyarınca bütünleyici parçanın asli niteliğinin kaybolup kaybolmadığını inceleyecektir. FFFK m. 19/2'nin Türk hukukunun, doğrudan uygulanan kurallarından olmadığı kabul edilecek olursa, kiralayanın bütünleyici parça üzerinde mülkiyet hakkının devam edip etmediği hususu aynı hak statüsüne göre belirlenecektir¹¹⁵.

¹¹² NOMER, s. 63; ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 380; AKINCI, s. 51.

¹¹³ KOCASAKAL, Kurallar, s. 75; TÜYSÜZ, s. 468.

¹¹⁴ ŞANLI, ESEN, ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 380.

¹¹⁵ Aynı hak statüsünün belirlenmesine uygulanacak, kanunlar ihtilafı kuralı asıl eşyanın hava, deniz veya raylı taşıma aracı olması halinde MÖHUK m. 22, diğer tüm taşınır ve taşınmaz eşyalar için MÖHUK m. 21'dir. Bu ihtimalde, aynı hak statüsü eğer yabancı bir hukuksa ve asli niteliğini kaybetmeyen bütünleyici parçalar üzerinde asıl şeyin malikinden başka kişiler de aynı hak sahibi olabiliyorsa, kiralayanın bütünleyici parça üzerindeki mülkiyet hakkı devam edecektir. Aynı

Bir önceki başlık altında açıklandığı üzere bir hükmün doğrudan uygulanan kural sayılması için sadece emredici hüküm olması yeterli değildir. Bunun yanı sıra devletin ekonomik, sosyal veya kamu düzenini korumaya yönelik politikalarını hayata geçirme noktasında kritik öneme sahip olması da gerekir¹¹⁶. Doğrudan uygulanan kuralların bir diğer adı da müdahaleci kurallardır.¹¹⁷ Bu bakış açısıyla genel olarak FFFK'nın bir bütün olarak, Türk finans sektörünü kalkındırmaya, finansmana erişimi kolaylaştırmaya ve durağan varlıkların yatırıma yönlendirilerek Türk ekonomisine bu yönde yol kat ettirmeye yönelik ekonomik alanda planlı bir projenin ürünü olduğu kanaatimizce rahatlıkla söylenebilir.

Şöyle ki, FFFK, finansal kiralama sözleşmesini bir finansman aracı olarak finans sektörünün ihtiyaçları ve Türk ekonomisinin dengelerini gözeterek ve ayrıntılı bir şekilde kurgulamıştır¹¹⁸. Finansal kiralama ile kiralanan şey çalıştırılarak hem finansal kiralama bedellerini kiracının ödemesi kolaylaşır hem de borca aykırılık halinde söz konusu eşya finansal kiralama şirketinin alacağına teminatını oluşturur¹¹⁹. Finans kuruluşu olmaları nedeniyle finansal kiralama sözleşmesinde kiralayan sıfatını taşıyacak şirketlerin kurucularının ve yöneticilerin sahip olması gereken özellikler, asgari sermaye ve daha birçok husus çok ayrıntılı ve sıkı bir şekilde FFFK'da düzenlenmiştir. Diğer yandan kanunda, kiracı için hiçbir özel kısıtlama getirilmemiş, sadece "tanımlar" başlıklı m. 3/1-e bendinde "Kiracı: Finansal kiralamayı kabul edeni, ifade eder" hükmüne yer verilmiştir. Her ne kadar yatırım niteliği taşıması gerektiği için tüketicilerin kişisel ihtiyaçlarından kaynaklanan veya ticari nitelikli olmayan durumların finansal kiralama kapsamı dışında olduğu, dolayısıyla ticari yatırım niteliği taşımayan başvuruları finansal kiralama şirketlerinin kabul etmemesi gerektiği doktrinde ifade edilse de ve fiili uygulama da bu yönde olsa da, bu kapsama girmeyen gerçek kişilerin hatta yabancı uyruklu gerçek kişilerin de finansal kiralama sözleşmesi akdetmesine FFFK'da getirilmiş bir engel bulunmamaktadır¹²⁰. Dolayısıyla yurtdışında kurulacak şubeler vasıtasıyla yurtdışında kişilerin de FFFK kapsamında finansal kiralama yapmalarına yasal bir engel bulunmamaktadır. 6361 sayılı FFFK, yabancı finansal kiralama

---

hak statüsüne göre, bütünüyle parçanın asıl şey ile birleşme anında üzerindeki aynı hakların sona eriyorsa, kiralayanın mülkiyet hakkı da bu ihtimalde sona erer.

¹¹⁶ KOCASAKAL, Kurallar, s. 53.

¹¹⁷ ÖZEL, s. 967. Doğrudan uygulanan kural sayılmak için, hükmün, devletin belirli bir alanda veya ekonomik sektörde hayata geçirmek istediği bir planın ve projenin önemli rol oynayan bir parçası olması gerekir. Bu çerçevede doğrudan uygulanan kuralların devlet menfaatlerini üstün tutan, devlet menfaatlerini korumacı bir yaklaşımla özel hukuka müdahale eden hükümler olduğu söylenebilir.

¹¹⁸ Kanaatimizce, ekonomik perspektiften bakınca finansal kiralama, mülkiyeti muhafaza kaydıyla taksitli satış oldukça benzerdir. Hatta taşınmazlar ve özel sicille tescille üzerlerinde ipotek kurulabilen gemi ve hava araçları açısından bakıldığında ipotek ile teminat altına alınmış banka kredisi de ekonomik açıdan finansal kiralamadan çok farklı değildir zira gerek kredi veren bankalar gerekse finansal kiralama şirketleri için edinimi için finansman sağlanan eşya sadece teminat aracıdır. Borca aykırılık halinde her iki durumda da alacağın tahsili için paraya çevrileceklerdir. ABD ve Avustralya gibi birçok Common Law ülkelerinde bu üç sözleşme, finansman sözleşmesi teriminin altında tek tip olarak kabul edilmektedir. GOODE, s. 45.

¹¹⁹ Kısaca işleyiş, belirli bir eşyaya ihtiyaç duyan kişinin finansal kiralama şirketine başvurması ve yatırım planını sunmasıyla başlar. Finansal kiralama şirketi ticari ve ekonomik açıdan makul bulduğu takdirde, kiracının belirlediği satıcıdan belirlediği eşyayı satın alır ve ona kiralar. Fiiliyatta bu hukuki süreçte finansal kiralama konusu eşya ile finansal kiralama şirketinin teması söz konusu değildir.

¹²⁰ TOPUZ, s.253.

şirketlerinin Türkiye’de şube açmasına, 3226 sayılı mülga FFK’nın aksine, imkân tanımamaktadır. Diğer yandan FFFK m. 8 uyarınca Türkiye’de kurulu finansal kiralama şirketlerinin izin alarak yurtdışında şube açmaları mümkündür. Bu hususun müteakıbiyet ilkesine ters asimetrik bir şekilde kanunda düzenlenmiş olmasının nedeni olarak, kanun koyucunun, Türk finansman şirketlerini Türkiye’de yabancı rekabettinden korumak ve yurtdışına açılmalarını sağlamak olduğu doktrinde ifade edilmektedir¹²¹. Ayrıca finansal kiralama uygulamalarını teşvik amacıyla önemli vergisel avantajlar da söz konusudur¹²².

FFFK m. 19/2 düzenlemesi kanun koyucunun finansal kiralama şirketlerine ve Türk finansal kiralama sektörüne yönelik korumacı yaklaşımın bir diğer tezahürüdür. Mülga 3226 sayılı FFK döneminde kiracıların, finansal kiralama şirketlerinin teminatı olan eşyalar üzerinde üçüncü kişiler lehine aynı hak tesis etmek için, önce onu bütünleyici parçaya dönüştürerek eşya vasfını sonlandırmakta akabinde muvazaalı bir şekilde üçüncü kişilere asıl eşyayı (üzerinde bütünleyici parça monte edilmiş şekilde) satıp mülkiyeti devretmeleri mümkün olabilmekteydi. Açık yasal düzenleme bulunmamasına rağmen asli niteliğini kaybetmeyen bütünleyici parçalar üzerinde finansal kiralama şirketlerinin mülkiyet haklarının devam ettiği doktrinde tartışılmaktaydı¹²³. Yürürlükteki FFFK m. 19/2 sayesinde, bu husustaki tartışmalara bir nokta koyulmuş ve asli niteliğini kaybetmeyen finansal kiralama konusu mal bütünleyici parça olarak başka bir eşyaya monte edilse hatta o eşyanın mülkiyeti üzerinde bütünleyici parça ile üçüncü şahsa devredilse dahi finansal kiralama şirketlerinin eşya üzerindeki mülkiyet hakkı devam etmekte ve dolayısıyla alacaklarının teminatı bundan etkilenmemektedir¹²⁴.

FFFK m. 19/2 gerekçesinde de söz konusu maddenin Türk finansal kiralama sektörünün ihtiyaçları gözetilerek düzenlendiği belirtilmektedir. Dolayısıyla FFFK’nın genel olarak ve FFFK m. 19/2’nin özel olarak, devletin finansman araçlarına yönelik ekonomik politikasının önemli bir unsuru olduğu ve doğrudan Türk finansal kiralama şirketlerinin, dolaylı olarak da sektörünün gelişimini hedefleyen, korumacı bir anlayışın eseri olduğu hususunda tereddüt edilmemelidir¹²⁵.

Kanaatimizce bu açıklamalar ışığında finansal kiralama konusu eşyanın yurtdışında başka bir eşya ile kenetlenip onun bütünleyici parçası haline gelmesi halinde, FFFK m. 19/2, MÖHUK m. 6

¹²¹ TOPUZ, s.247.

¹²² Yukarıda verilen Danıştay kararına konu olayda da nitekim asli niteliğini korumayan dolayısıyla finansal kiralama konusu edilmemesi gereken bir malın faturasının bu şekilde düzenlenmiş olması nedeniyle uygulanan vergi cezasının iptali dava konusu edilmiştir. Finansal kiralamanın vergi hukuku ve mali yönü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. KARAHAN, s. 2259 vd.

¹²³ KUNTALP, PEKGÜÇLÜ, s.7-8.

¹²⁴ TOPUZ, s.164.

¹²⁵ Kanaatimizce, kanun koyucunun finansman sektörüne yönelik korumacı tutumu, dış ticaret mevzuatında yer alan ithalat ihracat yasalarına ilişkin düzenlemeler, Türkiye pazarında rekabettin korunması ve tekelleşmenin önlenmesine yönelik rekabet hukuku düzenlemeleri, iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı ve tüketicinin korunması hukuku analındaki yasal düzenlemelerle benzerlik arz etmektedir. Devletin belirli ekonomik alanlarda izlediği denetleyici/ müdahaleci politika gerek ekonomik hedeflere ulaşmaya gerekse işçiler ve tüketiciler gibi belirli tip sözleşmelerin zayıf taraflarını korumaya yöneliktir. Bu bağlamda, FFFK düzenlemeleri genel olarak finansman sektörünün gelişmesini, yatırımların artmasını, istihdamın artmasını, küçük birikimlerin yatırıma dönüşerek ülke genelinde refah seviyesinin yükselmesini amaçlamaktadır.

uyarınca müdahaleci kural olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla, asıl şey ve bütünleyici parça birleşme anında ister yurt içinde ister yurtdışında bulunsun veya MÖHUK m. 22 kapsamına giren bir taşıma aracı olup fiilen Türkiye sınırları içinde olsa bile menşe yeri yabancı ülke olduğu için üzerindeki aynı haklar yabancı hukuka tâbi olsun, tüm finansal kiralama konusu eşyalara aynı hak statüsünü düzenleyen MÖHUK Md 21 veya 22 kanunlar ihtilafı kuralları devreye girmeyecek ve derhal FFFK m. 19/2 doğrudan uygulanan kural olarak, hakim tarafından uygulanacaktır.

FFFK m. 19/2'nin doğrudan uygulanan bir kural olmadığı yönündeki yorum ise izahı güç sonuçlar meydana getirecektir. Örneğin, X ülkesinde dağlık bir bölgede karayolu inşaatı projesi kapsamında yabancı bir yüklenici firma, tünel kazı çalışmalarında kullanmak üzere bir Türk inşaat firmasından bir yıllığına, tünel sondaj makinesi kiralar. Kazı çalışmaları sırasında sondaj makinesinin motoru bozulur. Bunun üzerine Türk firma, Türkiye'de faaliyet gösteren bir finansal kiralama şirketiyle, kira süresi sonunda satın alma opsiyonlu bir finansal kiralama sözleşmesi akdeder. Bu sözleşme kapsamında, Türkiye'den temin edilen motor, X ülkesine gemiyle götürülerek Türk firmanın mülkiyetindeki sondaj makinesine monte edilir. İnşaat tamamlandığında, Türk firma, motor takılı sondaj makinesini Türkiye'ye geri getirir ve Türkiye'de kullanmaya devam eder. Bu süreçte, finansal kiralama bedeli ödemelerini aksatmaya başlar. Bunun üzerine, finansal kiralama şirketi sözleşmeyi feshederek kiralanan motorun aynen iadesi için Türkiye'de dava açar. Bu örnekte gerek kiralayan finansal kiralama şirketi gerek kiracı Türk şirketleridir. Tünel sondaj makinesi de motor da taşınır eşyadır. Söz konusu motor gerek sondaj makinesine gerekse kendisine hiç zarar gelmeden, asıl şeye takılıp, sökülebilir niteliktedir. Dolayısıyla FFFK m. 19/2'de aranan asli niteliğini kaybetmeme şartını sağlamaktadır¹²⁶. Fakat örnek olayda, motorun, sondaj makinesine montajı Türkiye'de değil X ülkesinde gerçekleşmiştir. Yukarıda da izah edildiği üzere MÖHUK m. 21 uyarınca taşınırlar üzerindeki aynı haklar, işlem anında buldukları yer hukukuna tâbidir. FFFK m. 19/2'nin doğrudan uygulanan bir kural olmadığı kabul edilecek olursa, motorun, asıl şeye montajı X ülkesinde yapıldığından, bu işlemin hukuki sonuçlarına Türk hukuku değil X ülkesinin hukuku uygulanacaktır. X ülkesi hukukuna göre asli niteliğini ister korusun ister kaybetsin başka bir eşyanın bütünleyici parçası olan cisimler bağımsız eşya vasfını yitiriyorsa bu durumda Kiralayanın, motor üzerindeki mülkiyet hakkı, motorun X ülkesinde sondaj makinesine takıldığı anda sona ermiş olurdu. Hatta söz konusu motor bir gemi motoru olsaydı ve maliki tarafından finansal kiralama ile temin edilmesinden sonra bir tünel sondaj makinesine değil de elverişli bayrak ülkelerinden¹²⁷ birinin örneğin Panama veya Liberya gemi siciline tescilli bir gemiye, gemi İstanbul'da bir limandayken monte edilmiş olsaydı, aynı hak statüsü üzerindeki motor ile gemi hiç Panama veya Liberya'ya gitmemiş olmasına hatta Türkiye'deki limandan hiç çıkmamış olmasına ihtimalinde de anılan elverişli bayrak ülkelerinin eşya hukukuna tâbi olurdu.

¹²⁶ TOPUZ, s. 163.

¹²⁷ READY, s. 20-21; EKŞİ, s. 319.

Kanaatimizce, mülga FFK döneminde kiralama konusu eşyaların kiracı tarafından, borçlarının teminatını finansal kiralama şirketine teslim etmemek ve mal kaçırmak amacıyla, kiralama konusu malı bütünleyici eşyaya dönüştürmesinden kaynaklanan sorunlara çözüm olarak düzenlendiği maddenin gerekçesinde ifade dilen FFFK m. 19/2'nin ratio legis'i, onun doğrudan uygulanan bir kural olduğunun kabulünü gerektirir.

SONUÇ

Asıl şeyle fiziken birleşik, başka bir deyişle asıl şeyde veya kendisinde maddi hasar oluşmadan ayrılamayan bütünleyici parçalar, eklentilerinden kolaylıkla ayırt edilebilir. Fakat asıl şeyde veya kendisinde hasar oluşmadan ayrılabilen ve yerel adetlere göre ekonomik bir birlik oluşturan bütünleyici parçaların eklentilerinden ayırt edilmesi yani vasıflandırılmasında tereddüt yaşanabilir. Taşıma aracı haricindeki eşyaların bütünleyici parçaları ve eklentileri üzerindeki aynı hak statüsü MÖHUK m. 21 uyarınca bir arada buldukları ülkenin hukukudur.

Taşıma araçlarının aynı statüsü ise MÖHUK 22 uyarınca menşe yeri hukukuna tâbidir. Dolayısıyla gemi veya uçağın tescilli olduğu sicil bulduğu ülke ile fiilen cisimle birlikte bulunduğu ülke farklı olabilir. Böyle bir durumda, vasıflandırılması hususunda tereddüt edilen cismin bütünleyici parça mı eklenti mi olduğu kanaatimizce MÖHUK m. 21 uyarınca cisimle taşıma aracının birlikte buldukları yere göre değil, MÖHUK 22 uyarınca taşıma aracının menşe yeri hukukuna göre yapılmalıdır. Zira bir cismin bütünleyici parça olup olmadığının tespiti aslında asıl şeye dahil olup olmadığının tespitidir. Başka bir deyimle bütünleyici parçanın vasıflandırılması kanaatimizce asıl şeyin yani taşıma aracının vasıflandırılmasından ibarettir.

Emredici hüküm nitelikli FFFK m. 19/2 uyarınca bütünleyici parça veya eklenti niteliklerine bakılmaksızın asli niteliğini koruyan her mal tek başına finansal kiralama sözleşmesinin konusu olabilecektir. Dolayısıyla, asli niteliğini koruyan bütünleyici parçalar istisnai olarak asıl şeyden bağımsız olarak finansal kiralama sözleşmesinin konusu olması ve kiralamanın mülkiyetinde kalması mümkündür.

Lex fori'nin doğrudan uygulanan kuralları, kanun koyucunun belirli bir siyasal ya da ekonomik ajandası veya kamu düzeni gereksinimleri nedeniyle belirli bir konuda yabancılik unsuru içeren hukuki işlem ve ilişkilere, kanunlar ihtilafı kurallarını uygulanmasını engelleyerek doğrudan uygulanan, emredici yasal düzenlemelerdir. Bu noktada, FFFK m. 19/2'nin korumacı ve özel hukuk ilişkilerine müdahaleci bir yaklaşımla düzenlenip düzenlenmediği incelendiğinde, Türk devletinin korumacı ve müdahaleci bir yaklaşım ile milli finansal kiralama sektörünün ihtiyaçlarını gözettiği, yerli finansal kiralama şirketlerini koruyan ve kollayan bir yaklaşım sergilediği ve ayrıca vergisel avantajlarla finansal kiralamaya cazip kılmayı çalıştığı görülebilir. Nitekim FFFK, mülga FFK'nın aksine yabancı finansal kiralama şirketlerinin Türk pazarına girmesine imkân tanımamaktadır. Böylece, yabancı finansal

kiralama şirketlerinin Türkiye pazarına girmelerini engelleyerek, Türk firmalarını rekabetten korumaya amaçladığı anlaşılmaktadır.

Benzer bir yaklaşımla, yeni bir düzenleme olan m. 19/2 ile, bütünüleyici parça haline getirilseler bile Türk finansal kiralama şirketlerinin teminatı olan finansal kiralama konusu mallar üzerindeki mülkiyet haklarını muhafaza edebilmeleri mümkün kılınmıştır. Bu çerçevede, kanaatimizce FFFK m. 19/2 hükmü, doğrudan uygulanan kural olarak nitelendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ACUN-MEKENGEÇ, M. (2014). Milletlerarası Özel Hukukta Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmeleri (1. b.). İstanbul.
- ACUN-MEKENGEÇ, M. (2016). Aynı Haklardan Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme (1. b.). İstanbul.
- AKÇURA-KARMAN, T. A. (2019). Taşınır İpoteği, Gemi ve Hava Aracı İpoteği ve Motorlu Taşıt Rehni (Taşınır İpoteği) (1. b.). İstanbul.
- AKİPEK, J., AKINTÜRK, T., ATEŞ, D. (2018). Eşya Hukuku (2. b.). İstanbul.
- AKINCI, Z. (2020). Milletlerarası Özel Hukuk (1. b.). İstanbul.
- AKSOY-DURSUN, S. (2012). Eşya Kavramı (1. b.). İstanbul.
- ANTALYA, O. G., TOPUZ, M. (2015). Medeni Hukuk (1. b.). İstanbul.
- ANTALYA, O. G., TOPUZ, M. (2021). Marmara Yorumu-Eşya Hukuku (4. b.). İstanbul (*Marmara Yorumu*).
- ATAMER, K. (1997). Gemilerin İhtiyati Haczinde, Seferden Men Önleminin Uygulanması İİK m. 23 f. 4 ve m. 92'nin Tarihsel Kökenleriyle Deniz Takip Hukuku'ndaki Anlamları Üstüne. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 55(3), 279-340 (*Haciz*).
- ATAMER, K. (2011). MÖHUK Reformu Hakkında. Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 23(1-2), 89-114 (*Reform*).
- ATAMER, K. (2017). Deniz Ticareti Hukuku Cilt II (Gemilerin Eşya Hukuku) (1. b.). İstanbul (*Gemi*).
- BELLEN, H. (2014). Medeni Hukukun Bazı Temel Kavramları. İstanbul Barosu Dergisi, 88(1), 89-112.
- COLLIER, J. G. (2001). Conflict of Laws (3. b.). Cambridge.
- ÇAĞA, T., KENDER, R. (2010). Deniz Ticareti Hukuku I: Giriş, Gemi, Donatan ve Kaptan (Gemi) (16. b.). İstanbul.
- ÇELİKEL, A., ERDEM, B. (2017). Milletlerarası Özel Hukuk (15. b.). İstanbul.
- DEMİR-GÖKYAYLA, C. (2021). Milletlerarası Tahkimde Delillerin Toplanmasına Uygulanacak Hukuk. Tahkim ve Uygulanacak Hukuk. (Z. AKINCI, B. DEMİRKOL, Düzenleyenler). 403-428, İstanbul.
- DEMİRKOL, B. (2014). Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 24. Maddesi Çerçevesinde Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk (2. b.). İstanbul.
- DOĞAN, V. (1998). Milletlerarası Özel Hukukta İspata Uygulanacak Hukukun Tespiti. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1-2) (Prof. Dr. Süleyman ARSLAN'a Armağan), 787-819.
- DESPAGNET, F. (1898). Des Conflits de Lois Relatifs à la Qualification Des Rapports Juridiques. Journal du Droit International Privé, 25(3), 253-276.
- EHRENZWEIG, A. A. (1960). The Lex Fori-Basic Rule in the Conflict of Laws. Michigan Law Review, 58(5), 637-688.

- EKŞİ, N. (2000). Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (2. b.). İstanbul.
- ERGÜNE, M. S. (2017). Taşınır Mülkiyeti (1. b.). İstanbul.
- EREN, F. (2016). Mülkiyet Hukuku (4. b.). Ankara.
- EREN, S. (2017). Roma Hukukunda Köle Mülkiyetinin Sınırları. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23(3), 283-322 (*Köle*).
- FAWCETT, J. J., CARRUTHERS, J. M. (2008). Cheshire, North & Fawcett: Private international law (14. b.). Oxford.
- GOODE, R. (2013). Official Commentary (3. b.). Roma.
- GÖĞER, E. (1969). Deniz Ticaret Hukukundan Doğan Kanunlar İhtilafı (1. b.). Ankara.
- GUTMANN, D. (2007). Droit International Privé (5. b.). Paris.
- GÜVEN, K. (2016). Lex Mercatoria ve Milletlerarası Tahkim. Public and Private International Law Bulletin, 34(29), 1-57.
- KARAHAN, M. (2019). Finansal Kiralama İşlemlerinin Vergi Usul Kanunu ile Büyük ve Orta Boy İşletmeler (BOBİ) Açısından Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 19(13), 2259 - 2285.
- KOCASAKAL, H. (2021). Doğrudan Uygulanan Kuralların Milletlerarası Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk Üzerindeki Etkileri. Tahkim ve Uygulanacak Hukuk. (Z. AKINCI, B. DEMİRKOL, Düzenleyenler). İstanbul (Tahkim).
- KOCASAKAL, H. (2001). Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri (1. b.). İstanbul (*Kurallar*).
- KOYUNCUOĞLU, H. (2015). Finansal Kiralama Sözleşmesine İlişkin Uygulamadan Kaynaklanan Sorunların Değerlendirilmesi (1. b.). İstanbul.
- KUNTALP, E., PEKGÜÇLÜ, G. (2000). Finansal Kiralama Kanunu'nun Uygulamasında Ortaya Çıkan Bazı Önemli Sorunlar. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, XX(4), 5-23.
- KUNTALP, E. (2013). Karışık Muhtevalı Akit (2. b.). Ankara.
- MERKT, O. (1993). Les Mesures Provisoires en Droit International Privé (1. b.). Zürih.
- NAMLI, M. (2019). Taşınmazların İcra Hukukunda Taşınmaz Malların Haczi ve Paraya Çevrilmesi (1. b.). İstanbul.
- NOMER, E. N. (2021). Devletler Hususi Hukuku (23. b.). İstanbul.
- OĞUZMAN, K., BARLAS, N. (2014). Medeni Hukuk (20. b.). İstanbul.
- OĞUZMAN, K., SELİÇİ, Ö., OKTAY-ÖZDEMİR, S. (2024). Eşya Hukuku (26. b.). İstanbul.
- OKAY, S. (1970). Deniz Ticaret Hukuku I (3. b.). İstanbul.
- ÖMEROĞLU, E. (2017). Ayni Haklara Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Yargı Mercisinin Tayininde İrade Serbestisi Prensibi (1. b.). Ankara.
- ÖZEL, S. (2022). Milletlerarası Özel Hukukta Uygulanacak Hukukun Lex Fori Esasına Göre Belirlenmesi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 28(2), 962–978.

- ÖZEL, S., ÇINAR, K. (2017). Taşınmazlara İlişkin Sözleşmelerin Esasına Uygulanacak Hukuka Dair MÖHUK m. 25'in Kapsamı. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23(1), 325-344.
- READY, N. P. (1994). Ship Registration (2. b.). Londra.
- SARGIN, F. (2001). Karakteristik Edim Teorisine Eleştirel Bir Yaklaşım. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 50(2), 37-95.
- SCHMITTHOFF, C. M. (1987). International Trade Usages. Institute of International Business Law and Practice Newsletter, 4(1), 440-515.
- SİRMEN, L. (1992). Türk Özel Hukukunda Şart (1. b.). Ankara.
- SÖZER, B. (2010). Geminin Mütemmim Cüzleri ve Teferruatı (1. b.). İstanbul.
- STEINAUER, P.-H. (1997). Les Droits Réels, Tome I (3. b.). Bern.
- SÜZEL, C. (2010). Türk Mevzuatında Gemi Tanımı. Prof. Rona Serozan'a Armağan (Cilt II). (B. İ. ENGİN, B. BAYSAL, T. A. ÜNVER, C. PEKMEZ, Düzenleyenler). 1615-1644, İstanbul.
- SÜZEN, B. (2020). Milletlerarası Özel Hukukta Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk (1. b.). İstanbul.
- ŞANLI, C., ESEN, E., ATAMAN-FİGANMEŞE, İ. (2021). Milletlerarası Özel Hukuk (3. b.). İstanbul.
- TEKİNALP, G. (2020). Milletlerarası Özel Hukukta Bağlama Kuralları (13. b.). İstanbul.
- TEKİNAY, S. S., AKMAN, S., BURCUOĞLU, H., ALTOP, A. (1989). Eşya Hukuku (Cilt I, 5. b.). İstanbul.
- TOLOFARI, S. R. (1989). Open Registry Shipping: A Comparative Study of Cost and Freight Rates. (1. b.). Leicestershire.
- TOPUZ, M. (2023). Finansal Kiralama (3. b.). Ankara.
- YAZICIOĞLU, E. (2020). Kender-Çetingil Deniz Ticareti Hukuku (1. b.). İstanbul.
- YEŞİLBAĞ, L. (1999). Elverişli Bayrak Uygulamalarının Dünya Deniz Ulaştırma Piyasasına Etkisi. Gemi İnşaatı ve Deniz Teknolojisi Teknik Kongresi 99. Bildiri Kitabı. (A. İ. ALDOĞAN, Y. ÜNSAN, E. BAYRAKTARKATA, Düzenleyenler). 319-344, İstanbul.
- YETİŞ ŞAMLI, K. (2021). Gemi Mülkiyetinin Hukuki İşlem Yoluyla Kazanılması (1. b.). İstanbul.
- YUSUFOĞLU, F. (2014). Patent Verilebilirlik Şartları (1. b.). İstanbul.